

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Petrmichl

Protikuřácký zákon a jeho dopady v praxi

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce: Doc. JUDr. Brázda Jan, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2020

BACHELOR THESIS

Jan Petrmichl

Anti-smoking law and its impact in practice

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Doc. JUDr. Brázda Jan, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne *11. 1. 2020*

Jméno autora

Nebram
.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu bakalářské práce Doc. JUDr. Janu Brázdovi, Ph.D. za cenné připomínky a postřehy. Rovněž bych chtěl poděkovat všem respondentům dotazníkového šetření, kteří mi poskytli užitečné informace pro vypracování praktické části práce.

Anotace

Tématem bakalářské práce je dopad protikuřáckého zákona, který nabyl účinnosti v roce 2017 a přinesl řadu změn jak v ekonomické, tak sociologické rovině a ovlivnil chování návštěvníků a majitelů restauračních a jiných zařízení. Teoretická část obsahuje obecné informace o kouření, zákazu kouření v restauracích, o obsahu zákonného opatření a kontrole jeho dodržování. Následující praktická část prostřednictvím standardizovaného dotazníku zjišťuje, jaký reálný dopad, ať už pozitivní či negativní, má legislativní ustanovení na obě zainteresované strany (spotřebitele a podnikatele).

Klíčová slova

Kouření, restaurace, tabák, zákaz, zákon, zařízení

Annotation

The topic of this bachelor thesis is the impact of the anti-smoking law, effective from 2017, which has led to several changes to both economic and sociological levels and influenced the behaviour of visitors and owners of restaurants and other establishments. The theoretical part contains general information on smoking, its prohibition in restaurants, the content of legal measure and the control of its compliance. The following practical part identifies, while using a standardised questionnaire, what real impact, either positive or negative, has legislative provision on both stakeholders (consumers and businessmen).

Keywords

Ban, facility, law, restaurant, smoking, tobacco

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část.....	10
1. Teoretická východiska.....	10
1.1 Vymezení základních pojmů.....	10
1.2 Kouření	11
1.2.1 Aktivní.....	11
1.2.2 Závislost na nikotinu	12
1.2.3 Pasivní	12
2. Zákaz kouření v restauracích	13
2.1 Zákaz kouření v restauracích EU	14
2.1.1 Úplný zákaz	14
2.1.2 Částečný zákaz.....	18
3. Protikuřácký zákon	22
3.1. Stručný přehled vývoje restriktivních opatření	22
3.2 Základní ustanovení.....	23
3.3. Kontrola dodržování zákona, jeho způsoby a následné represe	28
3.3.1 Kontrolní orgány na úseku dodržování zákona	28
3.3.2. Kontroly prováděné hygienickými stanicemi.....	29
4. Stručné zhodnocení dopadů v praxi.....	32
4.1. Návrh novely zákona	32

4.2 Stručný přehled vývoje počtu restauračních zařízení	34
Praktická část	36
5. Dotazníkové šetření	36
5.1 Cíl výzkumu	36
5.2 Použitá metoda výzkumu	36
5.3 Popis zkoumaného vzorku	37
5.4 Administrace a vyhodnocení dotazníků	38
5.5 Výsledky dotazníkového šetření – návštěvníci	39
5.6 Výsledky dotazníkového šetření – podnikatelé	51
5.7 Shrnutí dotazníkového šetření	61
Závěr	63
Seznam použité literatury	64
Seznam obrázků	69
Seznam tabulek.....	71

Úvod

V evropském prostředí, a tedy i v České republice, se v hospodářské sféře vztahuje na podnikatelské subjekty celá řada různých legislativních úprav. Podnikatelská činnost je značně právně regulována, řada právních předpisů vytváří obecné právní prostředí pro podnikání v České republice. Tyto normy stanoví, kdo může podnikat, jakou formou a na základě čeho a co vše musí dodržovat. Otázkou ale pořád zůstává, kam až regulace mají zajít, kam sahá ochrana spotřebitele ve srovnání se svobodou podnikatele (provozovatele) v prostředí svobodného trhu.

Tato práce poukazuje na zmíněnou kontroverzní situaci prostřednictvím praktického příkladu: Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, tedy tzv. protikuřácký zákon, který nabyl účinnosti 31. 5. 2017, vyvolal ve společnosti diskuzi a rozdělil společnost na příznivce a odpůrce zákazu. Cílem práce je popsání praktických dopadů protikuřáckého zákona za více než dva a půl roku jeho účinnosti a snaha o zjištění, zdali má zákon spíše pozitivní či negativní tendence dopadu ve společensko-hospodářské sféře.

Začátek práce přináší obecné informace o tabáku, kouření a závislosti na nikotinu. Popisuje, jaký je rozdíl mezi aktivním a pasivním kouřením. Stručně vyobrazuje situaci evropských zemí před zavedením zákona a rozděljuje zákaz kouření v restauracích na úplný a částečný. Dále obecně charakterizuje protikuřácký zákon, jeho dodržování a některé jeho podstatné části. V závěru se metodou dotazníkového šetření zaměřuje na zhodnocení zákona od nabytí jeho účinnosti až po současnost z pohledu jak návštěvníků, tak provozovatelů restauračních zařízení.

Teoretická část

1. Teoretická východiska

Stěžejním tématem práce je protikuřácký zákon, ale nezbytně nutné je i popsání některých pojmů, které se zákonem úzce souvisí. Vymezení základních pojmů je důležité za účelem sjednocení terminologie, pro výklad a správnou aplikaci jednotlivých ustanovení zákona. Zákon č. 65/2017 Sb. definuje ve svých úvodních ustanoveních § 2 písm. a) až písm. e), základní pojmy.

1.1 Vymezení základních pojmů

Zákon č. 65/2017 Sb. definuje ve svých úvodních ustanoveních § 2 písm. a) až písm. e), základní pojmy:

- a) návykovou látkou alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování,
- b) tabákovým výrobkem výrobek, který může být užíván a obsahuje, byť částečně, tabák, ať už geneticky upravený nebo neupravený,
- c) kuřáckou pomůckou pomůcka určená či obvykle používaná ke kouření, vdechování, šňupání, sání nebo žvýkání tabáku nebo kouření bylinných výrobků určených ke kouření, s výjimkou zápalek, zapalovače, popelníku a pomůcky plnicí převážně funkci uměleckého předmětu nebo funkci dekorační,
- d) bylinným výrobkem určeným ke kouření výrobek, jehož základem jsou rostliny, byliny nebo ovoce, a který neobsahuje žádný tabák, může se užívat prostřednictvím inhalace ústy nebo nosem a jeho užívání zahrnuje jeho postupné spalování,

e) elektronickou cigaretou výrobek, který lze použít pro užívání výparů obsahujících nikotin nebo jiných výparů prostřednictvím náustku, nebo jakákoliv součást tohoto výrobku, včetně náhradní náplně, zásobníku, nádržky i zařízení bez nádržky nebo zásobníku; elektronické cigarety mohou být jednorázové, opětovně naplnitelné pomocí náhradní náplně nebo nádržky nebo opakovaně použitelné pomocí jednorázových zásobníků.

1.2 Kouření

Kouření je proces vdechování či vydechování výparů ze spalování rostlinného materiálu. Existuje několik látek nebo rostlin, které jsou určeny ke kouření, ale nejčastější je tabák, který je kouřen v cigaretě, doutníku, dýmce nebo elektronické cigaretě. Návykovou látkou tabáku je nikotin – alkaloid, který je pro lidské tělo vysoce návykovým a škodlivým, ale na druhou stranu může být tělu i prospěšný pro své stimulační i uklidňující psychoaktivní účinky.¹

1.2.1 Aktivní

Označení pro dobrovolné vdechování tabákových výparů na rozdíl od pasivního, kde je dotyčná osoba nedobrovolně vystavena tabákovému kouři.

Aktivní kouření má řadu negativních dopadů na zdraví jednotlivce a je také příčinou vzniku několika nemocí, ať už u dospělých anebo i dětí. Nejčastější zdravotní problémy spojené s kouřením jsou plicní nádory a poškození ledvin nebo slinivky břišní. Mimo jiné zhoršuje pleť a některá kožní onemocnění.²

¹ HENNINGFIELD, Jack, Matthew J. HILTON, Christine ANN ROSE a David T. SWEANOR. Smoking: Tobacco. Encyclopædia Britannica [online]. Chicago, IL: Encyclopædia Britannica, 2019, 5.12.2019 [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/smoking-tobacco>

² Aktivní versus pasivní kouření. ULékaře.cz [online]. Praha: uLékaře, 2007, 7.10.2009 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.ulekare.cz/clanek/aktivni-versus-pasivni-koureni-11370>

1.2.2 Závislost na nikotinu

Na tabákový výrobek nebo přímo na jeho složku – nikotin, se rozvíjí závislost poměrně rychlým způsobem, a to na základě podmíněných interoreceptorů (reagující na podněty, které vznikají v těle – útroby, cévy, šlachy, klouby) a exteroceptorů (receptory vystavené vnějším podnětům). Psychosociální složka v prvním stádiu převažuje nad složkou toxikomanickou (fyzická závislost) a projevuje se zejména potřebou mít cigaretu v ruce a manipulovat s ní, což je závislost na cigaretě jako na předmětu bez ohledu na účinky látky. Nikotin při kouření tabákových výrobků přechází do kouře, kde se vstřebává především sliznicemi trávicího a dýchacího traktu. Během vykouření cigarety obsahující přibližně gram tabáku s 1 % nikotinu, přechází do úst zhruba 30 %, tedy okolo 3mg nikotinu a z toho se pouze 5 % vstřebá. Mimo jiné obsahuje tabákový kouř zhruba dalších několik tisíc látek, mezi které patří například harmalinové alkaloidy, pyridinové báze nebo kyanovodík.³

1.2.3 Pasivní

Inhalování kouře, který produkuje jiná osoba. Pasivní kouření je také označováno jako nedobrovolné kouření nebo vystavování se vzduchu obsahující tabákový kouř. Vystavování plodu účinkům kouření se také považuje za pasivní kouření. Nejméně 40 látek, které vdechujeme při pasivním kouření, je příčinou rakovinotvorného bujení. Při kontaktu s kouřem dochází k podráždění očí, nosu, hrdla a plic. Účinkům pasivního kouření se vystavují zejména osoby v zakouřeném prostředí. Pozoruhodné je, že zdravotní důsledky pasivního a aktivního kouření jsou mírně odlišné. U pasivního kouření jsou nejfrekventovanější nemoci srdce a krevního oběhu.⁴

Z výše zmíněných skutečností vyplývá, že kouření na rozdíl od užívání jiných návykových látek má jednu naprostou specifiku: kromě vlastního uživatele může mít vliv i na ostatní jedince, kteří uživateli nejsou.

³ PILAŘOVÁ, Lucie. PROBLEMATIKA ZÁVISLOSTI NA NIKOTINU. *Psychiatrie pro praxi*. Březko: SOLEN s.r.o, 2003, (5), 205-206. ISSN 1213-0508.

⁴ PEŠEK, Roman a NEČESANÁ, Kateřina. *Kouření, aneb, Závislost na tabáku: rizika, projevy, motivace, léčba: informační poradenská příručka*. 1. vyd. Písek: Arkáda - sociálně psychologické centrum, 2008. 42 s. ISBN 978-80-254-3580-9.

Pasivní kouření je tedy jedním z klíčových problémů, který vede k zákazu kouření na pracovištích a veřejně přístupných vnitřních prostorech, včetně legislativního ustanovení nekuřáckých restaurací.⁵

2. Zákaz kouření v restauracích

První mezinárodní smlouva o veřejném zdraví, kterou v roce 2003 přijalo 192 zemí světa (podepsána 168 zeměmi), uvádí v článku 8.1 „Strany uznaly, že vědeckými důkazy bylo jasně dokázáno, že vystavení tabákovým zplodinám způsobuje smrt, nemoci a zdravotní postižení.“⁶

Na základě těchto a dalších smluv bylo ve většině evropských států kouření určitým způsobem regulováno, a to hlavně ve veřejných prostranstvích, restauracích, sportovních akcích a školách.

Spotřeba tabáku je největším zdravotním rizikem evropských států, kterému lze předejít. Každoročně na následky kouření zemře přibližně 700 000 a polovina kuřáků zemře předčasně. Navzdory preventivním opatřením je počet kuřáků stále vysoký, čtvrtina z celkové populace zemí v EU patří ke kuřákům, u mladých Evropanů ve věku 15-24 let je to 29 %. Evropská unie provedla patřičná opatření formou legislativy a cílené kampaně proti kouření. Zasloužila se o regulaci tabákových výrobků (balení, etiketa), omezení reklamy a daňová opatření vůči nedovolenému obchodu.⁷ Jednotlivé země EU pak dle společných úmluv zavedly své vlastní regulace.

⁵ Pasivní kouření: wiki. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pasivní_kouření

⁶ WHO FRAMEWORK CONVENTION ON TOBACCO CONTROL. Ženeva: World Health Organization, 2003, VI. ISBN 92-4-159101-3.

⁷ Tobacco. *European Commission* [online]. Luxembourg: European Union, 1995 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/health/tobacco/overview_en

2.1 Zákaz kouření v restauracích EU

Kouření v restauracích nebo veřejných uzavřených prostorech regulují určitým způsobem veškeré evropské státy. Některé z nich se vůči kouření striktně vymezují a ostatní se k zákazu kouření staví benevolentněji. V této kapitole bude podrobněji popsána situace ve Velké Británii a v Německu, ostatní státy budou pouze kategorizovány, jestli patří do úplného nebo částečného zákazu. Údaje ale nemusí být úplně aktuální (záleží na aktuálnosti zdroje), zjevná je ale tendence k přísnější restrikci (viz příklad Rakouska).

2.1.1 Úplný zákaz

Belgie

V roce 2006 zakázala kouření na pracovištích, v restauracích a barech.

Bulharsko

Úplný zákaz kouření platí od července 2012 a týká se pracovišť, restaurací, barů, veřejné dopravy, hotelů, divadel a kin.

Irsko

První stát, který v roce 2004 zakázal kouření ve všech veřejných prostorech, v barech a restauracích.

Kypr

Od ledna roku 2010 platí v restauračních zařízeních úplný zákaz kouření, vyjma zahrádek, kde je kouření povoleno.

Litva

Od roku 2007 platí zákaz kouření na všech veřejných místech, barech a diskotékách.

Francie

V roce 2007 začal platit zákaz kouření ve veřejných prostorách a na pracovištích, od ledna 2008 se nesmí kouřit ani v restauracích a barech, kromě alespoň částečně otevřených teras.⁸

Lotyšsko

Od 1. května 2010 je kouření zcela zakázáno v restauracích a barech, také je omezeno v parcích a na deset metrů kolem vchodů do veřejných budov, stejně jako na zastávkách veřejné dopravy.⁹

Maďarsko

Od ledna 2012 platí úplný zákaz kouření v uzavřených veřejných prostorách, včetně barů a restaurací, stejně tak a bez výjimky na pracovištích a ve vozidlech městské hromadné dopravy.¹⁰

Rakousko

V roce 2009 byl přijat zákon o zákazu kouření s výjimkou restaurací a kaváren do 50 m², které se mohly rozhodnout, zda budou kuřácké či nekuřácké. Větší podniky musely být buď nekuřácké, či mít stavebně oddělenou kuřáckou a nekuřáckou část. Od května 2018 mělo být kouření zakázáno ve všech restauracích, barech, diskotékách a hospodách bez výjimky. V březnu 2018 rakouský parlament toto nařízení zrušil a v restauracích a barech bylo kouření povoleno. V červenci 2019 byl přijat nový zákon, zakazující kouření (včetně

⁸ Česko je 23. zemí Evropy, která zvolila úplný zákaz kouření v restauracích. ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2136165-cesko-je-23-zemi-evropy-tera-zvolila-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich>

⁹ Zákaz kouření v domácnostech. Lotyšsko chce před cigaretovým dýmem chránit děti. *Hospodářské noviny* [online]. Praha: Economia, a.s, 1996, 31.5.2015 [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-59978470-zakaz-koureni-v-domacnostech-lotyssko-chce-pred-cigaretovim-dymem-chranit-deti>

¹⁰ Maďarští kuřáci to budou mít těžké. ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 1996, 1.1.2012 [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1200510-madarsti-kuraci-budou-mit-tezke>

vodních dýmek a elektronických cigaret) bez výjimek (zákon vstoupil v platnost 1. listopadu 2019).¹¹

Rumunsko

Zákon platí od roku 2016 a kouření je zakázáno ve všech uzavřených veřejných prostorách, včetně restaurací a zábavních podniků a venku v blízkosti dětských hřišť.¹²

Řecko

Od 1. července 2009 je kouření zakázáno ve všech veřejných prostorách, včetně barů, kaváren, restaurací, pracovišť (výjimka pro malé podniky do 70 m² – mohou si vybrat – buď být celé nekuřácké či kuřácké). Vymáhání práva je údajně slabé, většina majitelů kaváren, hospod a restaurací kouření toleruje.¹³

Velká Británie

Ve Velké Británii v letech 1960-1970 bylo naprosto běžné, že lidé kouřili v kinech, divadlech, autobusech, vlacích a restauracích. Obdobným způsobem to vypadalo na pracovištích, kde bylo kouření součástí zejména tzv. kancelářského života.¹⁴

I přes všechny dostupné informace a důkazy o škodlivosti a negativních dopadech kouření na veřejné zdraví, se mnoho zdravotnických odborníků rozhodlo ignorovat nebo nedávat takový význam všem dostupným zprávám. Tabákový průmysl investoval do popírání a

¹¹ Kdo zákon nedodrží, musí počítat s vysokými pokutami. V rakouských hospodách platí zákaz kouření. *Lidovky* [online]. Praha: MAFRA, a.s, [2008], 1.11.2019 [cit. 2020-01-5]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/kdo-zakon-nedodrzi-musi-pocitat-s-vysokymi-pokutami-v-rakouskych-hospodach-plati-zakaz-koureni.A191031_201913_ln_zahranici_ele

¹² MIKOLÁŠ, Robert. Rumunsko zakázalo kouření na veřejných prostranstvích i v restauracích. *IRozhlas* [online]. Praha, ©1997-2020, 16.12.2015 [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rumunsko-zakazalo-koureni-na-verejnych-prostranstvich-i-v-restauracich-201512161422_mkopp

¹³ POLOCHOVÁ, Iveta. V Řecku začal platit už třetí zákaz kouření, oba předchozí krachly. *IDnes* [online]. Praha: MAFRA, a.s, 2020, 1.7.2009 [cit. 2020-01-8]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/v-recku-zacal-platit-uz-treti-zakaz-koureni-oba-predchozi-krachly-p92-/z_ahranicni.asp?c=A090701_153821_zahranicni_ipl

¹⁴ HUGHES, Dominic. Smoking and health 50 years on from landmark report. BBC News [online]. Londýn: BBC, [1922], 6.3.2012 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/health-17264442>

odvedení pozornosti od cigaret a s ním spojenými zdravotními riziky, ačkoliv si byl dobře vědom, že kouření je zdraví nebezpečné.¹⁵

V 70. a 80. letech se povědomí o nebezpečí aktivního a pasivního kouření prohloubilo a začaly se objevovat skutečné obavy mezi odborníky a širokou veřejností. Ke konci dvacátého století již dochází k dobrovolným a částečným zákazům kouření. Ve vlakových soupravách došlo k navýšení počtu vozů „bez kouření“, londýnské metro zakázalo kouření v roce 1987 a kouření v kancelářích se značně omezilo a posléze zakázalo úplně.¹⁶

Parlament Velké Británie zareagoval v roce 2006, kdy došlo k podepsání tzv. The Health Act – schválený dokument, který znamenal vstoupení tzv. protikuřáckého zákona v platnost.

Ve svobodném hlasování poslanců o schválení daného legislativního opatření hlasovalo 384 z nich pro zákaz kouření v uzavřených veřejných místech a 184 proti. Návrh byl přijat a v roce 2007 došlo k úplnému zakazu kouření (v restauracích, barech, klubech a všech stravovacích zařízeních).¹⁷

V prvních 18 měsících po přijetí zákona bylo zjištěno, že 98,2% kontrolovaných míst je v souladu se zákonem a nedochází k jeho porušování. Snížil se počet respiračních onemocnění a počet srdečních infarktů klesl o 2,4 %.¹⁸

Ve Velké Británii kouřilo v roce 2006 až 22% obyvatel a o třináct let později došlo k 7% poklesu kuřáků, právě zásluhou legislativního opatření.¹⁹

¹⁵ PROCTOR, Robert N. The history of the discovery of the cigarette-lungcancer link: evidentiary traditions, corporate denial, global toll. Tobacco Control. 2011, 2012(21), 87-91. DOI: 10.1136. Dostupné také z: <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/tobaccocontrol/21/2/87.full.pdf>

¹⁶ Smoking in Public Places Investigative Committee: Scrutiny of Smoking in Public Places in London. London: Greater London Authority, 2002. ISBN 1-85261-350-5. Dostupné také z: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/archives/assembly-reports-health-smoking_report.pdf

¹⁷ England. Smokefree England – all about the smokefree legislation on 1st July 2007 [online]. Dostupné z: <http://www.smokefreeengland.co.uk/smokefreeworld/england/>

¹⁸ TRIGGLE, Nick. Pub smoking ban: 10 charts that show the impact. BBC News [online]. Londýn: BBC, [1922], 1.7.2017 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/health-40444460>

¹⁹ SELBIE, Duncan. Turning the tide on tobacco: Smoking in England hits a new low: Public health matters. GOV.UK: Public health matters [online]. Londýn: HM Government, 2012, 3.7.2018 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://publichealthmatters.blog.gov.uk/2018/07/03/turning-the-tide-on-tobacco-smoking-in-england-hits-a-new-low/>

Počet restauračních zařízení od zavedení protikuřáckého zákona klesl, celkově 7 000 se v letech 2007–2015 uzavřelo.¹³ Část veřejnosti to přisuzuje právě protikuřáckému zákonu a druhá finanční krizi z roku 2007. Faktem zůstává, že legislativní opatření mělo značný vliv na transformaci restaurací, které byly nuceny změnit svůj obchodní model, aby vůbec mohly existovat.²⁰

Velká Británie od roku 2007 navýšila věkovou hranici pro zakoupení tabákových výrobků, přidala na obaly obrázky s varováním o škodlivosti tabáku a zakázala prodej prostřednictvím prodejních automatů. Zákaz kouření a s ním spojená legislativa tak pravděpodobně zlepšila veřejné zdraví a zahájila protitabákovou politiku v Evropě.

2.1.2 Částečný zákaz

Dánsko

Od 1. dubna 2007 platí zákaz kouření ve všech veřejných budovách včetně škol, restaurací, hospod a barů. Vyjmuty ze zákazu jsou bary a kluby pod 40 m² rozlohy a na uzavřených pracovištích jsou povoleny oddělené a uzavřené kuřárny.

Estonsko

Od roku 2005 platí zákaz kouření ve veřejných uzavřených prostorách a o dva roky později zasáhl i restaurace a bary, ale s možností oddělené kuřácké místnosti.

Chorvatsko

V květnu 2009 začal platit zákaz kouření na pracovištích, úřadech (možnost kuřáren) a v restauracích (s výjimkou zahrádek). Omezení byla po půlroční účinnosti zákona

²⁰ CHURCHARD, Claire a Georgina TOWNSHEND. A breath of fresh air: how the smoking ban has changed the pub trade. The Morning Advertiser [online]. Broadfield Park, Crawley: William Reed Business Media, [2011], 18.6.2017 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.morningadvertiser.co.uk/Article/2017/06/19/How-the-pub-trade-has-changed-since-the-2007-smoking-ban>

zmírněna, a to zejména pro menší podniky (do 50 m²), které mohou být za určitých podmínek kuřácké.²¹

Finsko

Stejně jako v Dánsku nabyl zákon účinnosti v roce 2007 a kouření je povoleno v barech v uzavřených kuřáckých prostorách.

Itálie

Zákaz kouření od ledna roku 2005 ve veřejně uzavřených zařízeních, včetně barů a restaurací, výjimka ze zákazu platí pro oddělené kuřárny, které splňují zadané technické parametry.

Malta

V roce 2005 došlo k zákazu kouření v uzavřených veřejných prostorách, výjimku tvoří kuřárny.

Nizozemsko

V roce 2008 došlo k zákazu kouření v restauracích a barech, ale zákon byl po dvou letech upraven a kouření je povoleno v barech, které jsou menší než 70 m².

Polsko

Od roku 2011 je zakázáno kouřit ve všech vnitřních prostorách. Výjimky tvoří restaurace, bary a kavárny, které mohou mít uzavřené prostory pro kuřáky.

Slovensko

Od 1. dubna 2009 platí zákaz kouření v uzavřených veřejných prostorách – zdravotnické, kulturní, školní a sportovní zařízení, dětská hřiště, zastávky, letiště, nádraží. V restauracích musí být od září 2009 oddělené místnosti pro nekuřáky, nebo musí být

²¹ Česko je 23. zemí Evropy, která zvolila úplný zákaz kouření v restauracích. ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2136165-cesko-je-23-zemi-evropy-ktera-zvolila-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich>

restaurace zcela nekuřácká. Tam, kde se prodávají jen nápoje, je na rozhodnutí majitele, zda bude jeho podnik kuřácký, či nikoli.²²

Španělsko

Zákon, který vstoupil v platnost v lednu 2006, je méně omezující než v jiných evropských zemích. Tento zákon zakazuje kouření na pracovištích a ve veřejné dopravě, ne však zcela v barech a restauracích, které mají možnost zůstat kuřácké. Vláda ale (informace z roku 2019) chystá jeho zpřísnění.²³

Slovinsko

Od roku 2007 kompletní zákaz kouření v uzavřených veřejných prostorách, v barech a restauracích lze kouřit jen na speciálních místech.

Švédsko

Od 1. června 2005 platí zákaz kouření uvnitř budov, kde se servíruje jídlo a pití. Restaurace mají povolené kuřácké místnosti, ale bez možnosti občerstvení.

Itálie

Zákaz kouření od ledna roku 2005 ve veřejně uzavřených zařízeních, včetně barů a restaurací, výjimka ze zákazu platí pro oddělené kuřárny, které splňují zadané technické parametry.

Portugalsko

V roce 2008 nabyl účinnosti zákon, který zakazuje kouření ve všech uzavřených veřejných prostorách, včetně restaurací, které si mohou vyčlenit kuřácké prostory.²⁴

²² Česko je 23. zemí Evropy, která zvolila úplný zákaz kouření v restauracích. ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2136165-cesko-je-23-zemi-evropy-ktera-zvolila-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich>

²³ OVAN, Fiona. Spain introduces smoking ban. The Telegraph [online]. London: Telegraph Media Group Limited, 2.1.2011 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/spain/8236170/Spain-introduces-smoking-ban.html>

²⁴ Česko je 23. zemí Evropy, která zvolila úplný zákaz kouření v restauracích. ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2136165-cesko-je-23-zemi-evropy-ktera-zvolila-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich>

Lucembursko

Kouření je od 5. září 2006 zakázáno ve všech uzavřených veřejných místech, jako jsou nemocnice, nákupní centra, školy a restaurace. Nicméně kavárny a bary, které podávají pouze lehké občerstvení, byly ze zákona vyjmuty. Od 1. ledna 2014 se už zákaz kouření také vztahuje na všechny kavárny a bary, s výjimkou oddělených a větraných kuřáckých místností.²⁵

Německo

Spolková republika Německo a její postoj k restrikci kouření je poněkud benevolentní, pokud je porovnáván s ostatními státy Evropské unie, které se v dnešní době staví ke kouření většinou velice nekompromisně a kuřáky značně omezují.

V roce 2007 uzavřelo 16 německých spolkových zemí rámcovou dohodu s federální vládou, která vyžadovala, aby jednotlivé spolkové země přijaly zákonné opatření o zákazu kouření v oblastech, kde mají pravomoc – vzdělávací zařízení, kulturní instituce, sportovní zařízení, restaurační zařízení a další veřejná místa. Spolkové země přijaly zákon omezující nebo zakazující kouření ve vnitřních veřejných místech. Na federální úrovni se kouření na vnitřních pracovištích a místech a veřejné dopravě řídí vyhláškou o pracovištích a zákonem na ochranu před možnými riziky pasivního kouření. Prozatímní zákon o tabáku upravuje mimo jiné reklamu, propagaci a sponzorství tabákových výrobků. Nařízení o tabákových výrobcích (podle zákona o potravinách a spotřebních výrobcích) upravuje balení a označování cigaret, včetně zdravotních sdělení a informací o dehtu, nikotinu a oxidu uhelnatého.²⁶

Federální vláda nemá pravomoc nařizovat jednotlivým spolkovým zemím, která zákonná opatření by měly akceptovat, každé území má vlastní autonomii. Severní Porýní-Vestfálsko a Durynsko byly poslední, které zákaz zavedly. Bavorsko je nejpřísnější, jelikož je kouření zakázané v baru i restauraci. Ve všech spolkových zemích je kouření

²⁵ BUBÁK, Zdeněk. Zákaz kouření v restauracích - pravidlo pro vospělou společnost a ekonomická výhoda. *Finparáda: finance na dlani* [online]. Praha: Scott & Rose, s.r.o, 2001, 24.5.2013 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://finparada.cz/1437-Zakaz-koureni-v-restauracich-soucast-vyspele-ekonomiky.aspx>

²⁶ Legislation by Country Germany. Tobacco control laws [online]. Washington, D.C.: Campaign for Tobacco-Free Kids, 2019 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.tobaccocontrolaws.org/legislation/country/germany/summary>

povolené v restauracích na zahrádkách a majitel restauračního zařízení má možnost zařídit pro kuřáky oddělenou místnost, která je dobře oddělená od hlavní nekuřácké části. To přináší poměrně značnou nevýhodu pro restaurace či jiné stravovací zařízení, které je koncipováno právě jednou místností. V Sasku nebo v Porýní si majitelé těchto míst žalobou úspěšně vydobyli výjimku ze zákona, neboť zákon ohrožoval jejich existenci. Tresty za porušení zákona se v každé spolkové zemi diametrálně odlišují, například v Sasku může být uložena pokuta až ve výši 5000 eur a v Hamburku „pouhých“ 500 eur.²⁷

3. Protikuřácký zákon

3.1. Stručný přehled vývoje restriktivních opatření

Až do cca 80. let minulého století se prakticky mohlo kouřit všude (v restauracích, vlacích, letadlech, veřejně přístupných uzavřených prostorech atd.). Počátky omezování se datují ale již od roku 1989 (tehdy ještě Československa), kdy byl od 1.7.1989 stanoven zákaz kouření v restauracích – respektive omezení místní (v určitých prostorech) i časové (například v době podávání obědů či snídaní). Od roku 1998 začal platit zákaz kouření v letadlech. Represivní opatření postihují i reklamu – od roku 2002 je výrazně omezena reklama tabákových výrobků (například v médiích a na billboardech). K 1.1.2006 byla omezení kouření v restauracích zmírněna, naopak ale přibyl zákaz kouření v nemocnicích, školách a zastávkách veřejné dopravy. Od prosince 2007 začal platit zákaz kouření ve vlacích a byly zrušeny tzv. kuřácké vagony. V roce 2010 došlo k obratu – od 1.července byl zrušen zákaz kouření v restauracích, pokud jsou označeny jako kuřácké. Také státy EU se začaly stále intenzivněji tematikou restrikce kouření zabývat. Například Směrnice EU z 3.4.2014 o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se výroby, obchodní úpravy a prodeje tabákových a souvisejících výrobků ukazuje tendenci koordinovat legislativu jednotlivých zemí.²⁸

²⁷ No Smoking Laws in Germany: The ban on smoking in public places, including bars and restaurants, is now nationwide in Germany. How to Germany [online]. Pellingen: Chuck Emerson Media Services, 1998 [cit. 2020]. Dostupné z: <https://www.howtogermany.com/pages/nosmoking.html>

²⁸ Úplný zákaz kouření v restauracích. In: 90' ČT24 [zpravodajství]. Česká televize, 29.5.2017 21:00. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11412378947-90-ct24/21_7411058130529_obsah/548136-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich-historie-protikurackych-omezeni

V České republice postupně sílí tlaky na přísnější omezení kouření a začíná se připravovat nová zákonná úprava, která by měla nahradit zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Nový zákon prošel v prosinci 2016 Poslaneckou sněmovnou, v lednu 2017 ho pak přes výrazný odpor občanských demokratů v čele s místopředsedou horní komory Jaroslavem Kuberou schválil i Senát a v únoru připojil svůj podpis prezident. Účinnosti zákon č. 65/2017 Sb. nabývá 31. května 2017.

3.2 Základní ustanovení

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek vstoupil v platnost v březnu 2017 a o dva měsíce později nabyl účinnosti. Jak se někteří mylně domnívají, zákon necílí pouze a jedině na omezení kuřáků, ale také na zredukování tabákových výrobků, elektronických cigaret a alkoholických nápojů a návykových látek obecně. Zákon vznikl primárně z důvodu posílení ochrany veřejného zdraví před škodami působenými návykovými látkami, (zejména u dětí a mladistvých) a zkvalitnění právní úpravy v této oblasti. Zákon je zároveň jedním z transpozičních předpisů k směrnici č.2014/40/EU (nová směrnice ohledně tabákových a souvisejících výrobků) a byl notifikován v souladu s evropskou směrnicí č. 2015/1535/EU.²⁹

Obsahuje patnáct částí, ale v následujících řádcích bude stručně popsáno to nejpodstatnější z částí první, která výhradně souvisí s kouřením.

ČÁST PRVNÍ

HLAVA I

První část se zaměřuje na pojmy související se zákazem kouření, omezením dostupnosti tabákových výrobků a přestupků fyzických osob.

²⁹ Zákon č. 65/2017 Sb., Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: Sbírka zákonů. 3. 3. 2017. ISSN 1211-1244

Obecná ustanovení

§ 2 Vymezení pojmů

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) návykovou látkou alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování.
- b) tabákovým výrobkem výrobek, který může být užíván a obsahuje, byť částečně, tabák, ať už geneticky upravený nebo neupravený.
- c) kuřáckou pomůckou pomůcka určená či obvykle používaná ke kouření, vdechování, šňupání, sání nebo žvýkání tabáku nebo kouření bylinných výrobků určených ke kouření, s výjimkou zápalek, zapalovače, popelníku a pomůcky plnicí převážně funkci uměleckého předmětu nebo funkci dekorační,
- d) bylinným výrobkem určeným ke kouření výrobek, jehož základem jsou rostliny, byliny nebo ovoce, a který neobsahuje žádný tabák, může se užívat prostřednictvím inhalace ústy nebo nosem a jeho užívání zahrnuje jeho postupné spalování,
- e) elektronickou cigaretou výrobek, který lze použít pro užívání výparů obsahujících nikotin nebo jiných výparů prostřednictvím náustku, nebo jakákoliv součást tohoto výrobku, včetně náhradní náplně, zásobníku, nádržky i zařízení bez nádržky nebo zásobníku; elektronické cigarety mohou být jednorázové, opětovně naplnitelné pomocí náhradní náplně nebo nádržky nebo opakovaně použitelné pomocí jednorázových zásobníků,
- i) provozovnou stravovacích služeb prostor potravinářského podniku, v němž je provozována stravovací služba zahrnující podávání pokrmů (i nápojů) určených k přímé spotřebě v této provozovně.

HLAVA II

§ 3 Zákaz prodeje tabákových výrobků, kuřáckých pomůcek, bylinných výrobků určených ke kouření a elektronických cigaret.

(1) Zakazuje se prodávat tabákové výrobky, kuřácké pomůcky, bylinné výrobky určené ke kouření a elektronické cigarety mimo prodejnu specializovanou na prodej tohoto zboží.

(2) Bez ohledu na ustanovení odstavce 1 se zakazuje prodávat tabákové výrobky, kuřácké pomůcky, bylinné výrobky určené ke kouření a elektronické cigarety

a) ve zdravotnickém zařízení

b) ve škole

c) v zařízení sociálně právní ochrany dětí

d) v dopravním prostředku

e) v dopravním prostředku určeném pro veřejnou hromadnou dopravu osob, s výjimkou dopravního prostředku letecké dopravy,

f) v prodejně s převažujícím sortimentem zboží určeného pro osoby mladší 18 let.

§ 8 Zákaz kouření a zákaz používání elektronických cigaret

Zakazuje se kouřit:

a) ve veřejnosti volně přístupném vnitřním prostoru

b) v tranzitním prostoru letiště

c) na nástupišti

d) v MHD

e) ve školách

f) ve škole a školském zařízení,

g) v zařízení sociálně-právní ochrany dětí, v provozovně, kde je provozována živnost, jejímž předmětem je péče o děti do 3 let, v prostoru, kde je poskytována služba péče o dítě v dětské skupině, nebo v zařízení, kde je uskutečňována mimoškolní výchova a vzdělávání, nezařazeném do rejstříku škol a školských zařízení,

h) v prostoru dětského hřiště a sportoviště určeného převážně pro osoby mladší 18 let,

i) ve vnitřním prostoru všech typů sportovišť,

j) ve vnitřním zábavním prostoru, jako je kino, divadlo, výstavní a koncertní síň a sportovní hala, a dále v jiném vnitřním prostoru po dobu pořádání kulturní a taneční akce,

k) ve vnitřním prostoru provozovny stravovacích služeb, s výjimkou užívání vodních dýmek,

l) v prostoru zoologické zahrady, s výjimkou vnějších prostor, které provozovatel zoologické zahrady ke kouření vyhradí.

§ 9

1) Zjistí-li provozovatel provozovny stravovacích služeb, kde je kouření zakázáno, porušení tohoto zákazu, je povinen osobu, která nedodrží zákaz kouření, vyzvat, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila. Tato osoba je povinna výzvy uposlechnout.

V následujícím bodu je uvedeno, že prostor, kde je kouření zakázáno, musí být u vstupu označen viditelnou grafickou značkou „Kouření zakázáno“.

§ 10

Stavebně oddělený prostor vyhrazený ke kouření

Pokud vlastník prostoru uvedeného v § 8 odst. 1 písm. a), provozovatel mezinárodního letiště nebo poskytovatel zdravotních služeb zřídí stavebně oddělený prostor vyhrazený ke kouření, je povinen

a) zajistit, aby tento prostor byl prostorově uzavřenou částí stavby, vymezenou podlahou, stropem nebo konstrukcí krovu a pevnými stěnami s uzavíratelnými stavebními výplněmi, jako jsou okna a dveře, která neslouží jako průchod do vnitřních prostor, kde je kouření tímto zákonem zakázáno, a kterou lze v přítomnosti osob, které kouří, vhodnými a dostatečnými prostředky větrat do prostor mimo stavbu a ve které lze zajistit v přítomnosti těchto osob uzavření stavebních výplní tak, aby nedocházelo k pronikání kouře do vnitřních prostor, kde je kouření tímto zákonem zakázáno,

b) označit tento prostor u vstupu zjevně viditelnou grafickou značkou „Kouření povoleno“; grafická podoba značky je uvedena v příloze k tomuto zákonu,

c) označit tento prostor u vstupu zjevně viditelným textem zákazu vstupu osobám mladším 18 let; text zákazu vstupu těchto osob musí být pořízen v českém jazyce černými tiskacími písmeny na bílém podkladě o velikosti písmen nejméně 5 cm,

d) zajistit, aby se v tomto prostoru nezdržovala osoba mladší 18 let; za tímto účelem je oprávněn osobu mladší 18 let vyzvat k opuštění tohoto prostoru; tato osoba je povinna výzvy uposlechnout,

e) zajistit, aby se v tomto prostoru nezdržoval zaměstnanec při výkonu své práce v době, kdy se v něm kouří.

HLAVA IX

§ 36 Přestupky právnických a podnikajících fyzických osob:

8) Provozovatel provozovny stravovacích služeb se dopustí přestupku tím, že

a) v rozporu s § 9 odst. 1 nevyzve osobu, která nedodrží zákaz kouření na místě, na němž je kouření zakázáno, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila, nebo

b) nesplní označovací povinnost podle § 9 odst. 2.

Za přestupek lze uložit pokutu od 10 000,- Kč až do výše 50 000,- Kč.

§ 40 Společná ustanovení k přestupkům

- (1) Přestupky podle tohoto zákona projednává (výčet orgánů)
- (2) Příkazem na místě může přestupky projednávat (výčet orgánů)
- (3) Pokutu vybírá orgán, který ji uložil³⁰

3.3. Kontrola dodržování zákona, jeho způsoby a následné represe

Důvodová zpráva k zákonu č. 65/2017 Sb. opírá nutnost nové právní úpravy o snahu zvýšit ochranu veřejného zdraví, a to zejména pokud jde o děti a mladistvé, ale také snížit dopady škod působených návykovými látkami v rovině sociální, bezpečnostní a hospodářské. Povinnosti stanovené v této oblasti mají být díky zákonu vymáhány efektivněji, než tomu bylo doposud, neboť jsou v jednotlivých ustanoveních zákona jasně deklarovány.

3.3.1 Kontrolní orgány na úseku dodržování zákona

Nad rámec stávající právní úpravy došlo v ustanovení § 30 zákona k rozšíření počtu kontrolních orgánů, které budou na dodržování vybraných povinností dohlížet. Kontrolu dodržování povinností stanovených tímto zákonem vykonávají:

- a) obec v přenesené působnosti,
- b) orgán ochrany veřejného zdraví,
- c) Česká obchodní inspekce,
- d) Státní zemědělská a potravinářská inspekce,
- e) Česká školní inspekce,
- f) Státní úřad inspekce práce a oblastní inspektoráty práce,

³⁰ Zákon č. 65/2017 Sb., Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: Sbírka zákonů. 3. 3. 2017. ISSN 1211-1244

g) obecní živnostenský úřad.

Z toho nově zařazenými kontrolními orgány v tomto zákonu jsou:

Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Česká školní inspekce, obecní živnostenské úřady, orgány Finanční správy ČR a správce spotřební daně, a to proto, že se jedná o kontrolní orgány, které již v současnosti vykonávají kontrolní činnost nad dodržováním povinností souvisejících s omezením prodeje lihovin a tabákových výrobků podle zákona o spotřebních daních. A s ohledem na převod těchto povinností do tohoto zákona došlo i k převodu kontrolních pravomocí.

Na povinnosti uložené v hmotněprávních ustanoveních tohoto zákona navazuje samostatná HLAVA IX.

V ustanovení § 35 tohoto zákona jsou upraveny Přestupky fyzických osob a v ustanovení § 36 Správní přestupky právnických a podnikajících fyzických osob. V první řadě lze uložit pokutu se sazbou podle závažnosti porušení zákonné povinnosti. Pokutu vybírá orgán, který pokutu uložil, příjem z pokut je příjmem státního rozpočtu. Za některé správní přestupky lze spolu s pokutou podle ustanovení § 36 odst. 12 uložit fakultativně zákaz činnosti od 6 měsíců do 2 let. Podle ustanovení § 37 tohoto zákona lze za správní přestupky uložit spolu s pokutou nebo zákazem činnosti „propadnutí věci“, tj. propadnutí tabákových výrobků, kuřáckých pomůcek, bylinných výrobků určených ke kouření, elektronických cigaret a alkoholických nápojů.³¹

3.3.2. Kontroly prováděné hygienickými stanicemi

Kontroly dodržování povinností plynoucích ze zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek jsou nejčastěji prováděny pracovníky hygienických stanic (spadající pod Ministerstvo zdravotnictví ČR). Působnost jednotlivých správních orgánů je stanovena - jak již bylo řečeno - v ustanovení § 30 zákona č. 65/2017 Sb. Povinnosti zde tak nemají pouze orgány ochrany veřejného zdraví, tj. krajské hygienické stanice, ale

³¹ Zákon č. 65/2017 Sb., Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: Sbírka zákonů. 3. 3. 2017. ISSN 1211-1244

kontrolu dodržování povinností stanovených zákonem má například i Policie ČR, obecní policie, Česká obchodní inspekce, Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Státní úřad inspekce práce a oblastní inspektoráty práce, obce s rozšířenou působností nebo živnostenské úřady. Povinnosti hygieniků jsou stanoveny v odstavci třetím výše citovaného paragrafu.

Hygienické stanice jsou v souladu se zákonem oprávněny kontrolovat dodržování zákazu kouření a zákazu používání elektronických cigaret ve zdravotnických zařízeních, školách a školských zařízeních, dále v zařízeních sociálně právní ochrany dětí a ve vnitřních prostorách provozoven stravovacích služeb.

Kontrolu jednotlivých povinností vyplývajících z tohoto zákona – tedy i to, zda se na místě nesmí kouřit či zda je místo označeno symbolem o nekouření, provádí v rámci své běžné dozorové činnosti, to jest v rámci tzv. státního zdravotního dozoru (SZD) nebo na základě podnětů jednotlivých občanů.

Tak například Hygienická stanice hlavního města Prahy (dále jen "HSHMP") se loni v průběhu své dozorové činnosti významně věnovala kontrolám dodržování ustanovení tzv. protikuřáckého zákona v prostředí pražských provozoven poskytujících stravovací služby jakými jsou restaurace, jídelny, bary, hospody a další podobná zařízení.

Pražští hygienici takových kontrol v roce 2018 provedli celkem 632, často v úzké spolupráci s Policií ČR. Za 48 zjištěných závad (27 sankcí, z toho 22 pokut a 5 napomenutí) pak udělili pokuty v souhrnné výši 82000,- Kč (z toho 13 pokut celkem ve výši 40 000 Kč a 5 napomenutí bylo vydáno jen za porušení tzv. protikuřáckého zákona; dalších 9 pokut ve výši 42 000 Kč bylo uděleno za více přestupků, které se týkaly nejen „protikuřáckého“ zákona, ale i zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. V těchto případech šlo o nedostatky v provozní a osobní hygieně, skladování a podobně).³²

³² SHUMOVÁ, Zdeňka. V rámci kontrol dodržování protikuřáckého zákona udělili pražští hygienici v roce 2018 pokuty za 82 tisíc korun. Hygienická stanice hlavního města Prahy [online]. Praha: Hlavní město Praha, 2016, 11.4.2019 [cit. 2020]. Dostupné z: http://www.hygp Praha.cz/dokumenty/kontroly-zakona-c-65-2017--o-ochrane-zdravi-pred-skodlivymi-ucinky-navykovych-latek--v-obdobi-od-1--1--2018-do-31--12--2018-4145_4145_161_1.html

Dalším příkladem kontrolní činnosti státních orgánů v praxi jsou údaje Krajské hygienické stanice Středočeského kraje v tabulce s názvem: Zákon a středočeští hygienici

	2017*/	2018	2019
Počet kontrol	613	1 465	1 295
Uložených pokut	23	52	29
Celková výše sankcí	20 000 Kč	155 600 Kč	86 000 Kč

Tabulka 1, zdroj: Krajská hygienická stanice Středočeského kraje, online: <https://kladensky.denik.cz/z-regionu/protikuracky-zakon-prinasi-hlavne-pokuty-za-chybejici-cedule-20200117.html>

*/ Zákon vstoupil v platnost 31. května 2017

Dle sdělení kontrolorů se řešené prohřešky většinou netýkají samotného kouření – odhalení takového případu zrovna v době kontroly by ostatně bylo spíš dílem náhody, pokud by se nejednalo přímo o soustavné porušování zákazu. Spíš souvisejí s tím, že v provozovnách stravovacích služeb chybí předepsané označení.³³

Na celostátní úrovni zveřejňuje informace Ministerstvo zdravotnictví. Údaje nejsou kvantifikovány až do současné doby, ale jako příklad poslouží čísla za předchozí období. Za více než dva roky platnosti protikuřáckého zákona udělila hygiena více než tři sta pokut v celkové výši 900 tisíc korun. Například v první polovině roku 2019 bylo uloženo 56 sankcí za bezmála 180 tisíc korun. Nejvíce pokut, dvanáct, v Moravskoslezském kraji, stejně jako v Praze. Jenže zatímco na severu Moravy se celková uložená částka vyšplhala až na 68 tisíc korun, v hlavním městě jen na 11 tisíc. Na třetím místě v počtu pokut skončil Středočeský kraj s devíti sankcemi. Ty však celkově znamenaly trest 37 500 korun, tedy druhá pozice v rámci republiky. Naopak v Jihočeském, Plzeňském a Pardubickém kraji letos nepadla v souvislosti s protikuřáckým zákonem ani jedna pokuta.³⁴

³³ Protikuřácký zákon přináší hlavně pokuty za chybějící cedule. Berounský deník [online]. Beroun: Vltava Labe Media, 2005, 17.1.2020 [cit. 2020]. Dostupné z: <https://berounsky.denik.cz/z-regionu/protikuracky-zakon-prinasi-hlavne-pokuty-za-chybejici-cedule-20200117.html>

³⁴ BUCHTOVÁ, Michaela. Protikuřácký zákon nejčastěji porušovaly podniky na severu Moravy a v Praze. Česká televize: ČT24 [online]. Praha, 1996, 6.8.2019 [cit. 2020]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2888396-protikuracky-zakon-nejcasteji-porusovaly-podniky-na-severu-moravy-a-v-praze>

4. Stručné zhodnocení dopadů v praxi

Od nabytí účinnosti protikuřáckého zákona již uplynula doba cca třiceti měsíců a lze tedy již nějakým způsobem zhodnotit změny, ke kterým v praxi provozování restauračních a jiných zařízení došlo. Jsou to změny jak ekonomické (v provozu a prosperitě zařízení), ale také sociologické (změny v chování návštěvníků zařízení včetně proměn jejich preferencí). Pochopitelně tyto posuny vnímají jak občané v běžném životě (provozovatelé i uživatelé), ale také zákonodárci. V Poslanecké sněmovně (později i v Senátu) Parlamentu ČR proběhly (a zřejmě nadále budou probíhat) návrhy změn znění zákona č. 65/2017 Sb. na základě zhodnocení podnětů z praxe.

4.1. Návrh novely zákona

Již od počátků projednávání zákona byla v opozici proti striktnímu zákazu kouření skupina poslanců, která již 8 měsíců od účinnosti zákona navrhla jeho novelizaci (novela zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění zákona č. 183/2017 Sb.) Argumenty ke změnám byly následující: stávající úprava tzv. protikuřáckého zákona naplnila očekávání, pokud jde o ochranu zdraví osob před negativními vlivy kouření v uzavřených, veřejně přístupných prostorách. V praxi se však ukazuje, že platná úprava je nepřiměřeně přísná a v jejím důsledku dochází k propadu podnikání zejména v menších hospodských zařízeních např. na venkově. Právě zde bývá s provozem hospody spojen také provoz sálu, který slouží k pořádání setkání občanů obcí, kulturních a společenských akcí. V případě uzavření hospody v důsledku razantního poklesu zákazníků (v r. 2017 došlo k výraznému poklesu prodeje točeného piva, a naopak nárůstu prodeje baleného piva, když lze předpokládat, že se kuřáci v jisté míře přesunuli z hospodských zařízení do svých domovů) by došlo také k uzavření často jediného prostoru, který v obcích slouží ke společenskému životu obyvatel obce. Dalším negativním dopadem absolutního zákazu kouření jsou střety zájmů kuřáků kouřících před

hospodskými zařízeními, kteří kouřem a hlukem obtěžují obyvatele okolních domů a bytů.³⁵

Naplnění dílčího cíle stávající úpravy, tedy poklesu spotřeby tabákových výrobků, výrazně prokázáno nebylo. Naopak kuřáci před restauračními zařízeními osloví daleko více nezletilých a mladistvých než v případě kouření v uzavřených prostorech.

Hlavní změnou, kterou opoziční poslanci v návrhu novely prosazují, je zavedení možnosti tzv. kuřáren:

Kuřárny, jejichž prostor musí mít účinné nucené větrání, které zamezuje tabákovému kouři pronikat do dalších prostor. Prostor kuřáren nemůže tvořit průchod do jiné místnosti, a nesmí přesáhnout 30 % celkové plochy veřejně přístupného prostoru nebo pracoviště, dále musí být vyhrazen výlučně pro kouření a nesmí v něm docházet k obsluze osob. V kuřárnách nesmí být podáváno jídlo ani nápoje, stravovací zařízení však může povolit zákazníkům přenášet nápoje do těchto prostor.

Dále pak navrhované změny osvobozují od zákazu malá stravovací zařízení (hospody a bary), pokud mají licenci k podávání alkoholu, nepodávají jídlo a jejich plocha určená pro zákazníky nepřevyšuje 80m².

Návrh novely zákona nezasahuje ani do práva zaměstnanců restauračních zařízení na ochranu před tabákovým kouřem. V případě uzavřených kuřáren totiž tyto budou bez obsluhy a v případě malých, zejména venkovských, provozů, jsou tyto provozovány pravidelně živnostenským podnikatelem bez zaměstnanců a je v souladu s jeho právem na svobodné podnikání, zda se rozhodne pro podnikání v kuřáckém, či nekuřáckém prostoru.³⁶

Návrh na novelizaci zákona č. 65/2017 Sb. nebyl akceptován a neprošel již při prvním čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.

³⁵ Důvodová zpráva k zákonu o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.
Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=87&CT1=0>

³⁶ Důvodová zpráva, pozn. 35

4.2 Stručný přehled vývoje počtu restauračních zařízení

Počet restaurací se v České republice podle analýzy poradenské společnosti Bisnode za posledních devět let zdvojnásobil. Aktuálně je podle průzkumu této společnosti v České republice 21 072 firem, které podnikají ve stravování a pohostinství.

V roce 2017 začal 31. května platit v restauracích absolutní zákaz kouření. Majitelé restaurací se tehdy obávali menší návštěvnosti (zejména v chladných měsících, kdy budou muset kuřáci ven). Průzkum Fakulty sociálních věd UK ve spolupráci s agenturou IPSOS prováděný v květnu 2018 ukázal, že 36 procentům provozovatelů menších restaurací kvůli protikuřáckému zákonu klesla návštěvnost, osmi procentům podnikatelů naopak zákaz pomohl.

Rok 2018 byl zatím rekordní v počtu zrušených restaurací, zaniklo jich 457. Pokud budou restaurační zařízení vznikat a zanikat stejným tempem jako od ledna do května 2019 (viz tabulka níže), tak jich podle analytičky společnosti Bisnode vznikne v letošním roce nejméně a zanikne nejvíce za posledních devět let.

Z tabulky na následující straně vyplývá, že se situace restauračních a jiných veřejně provozovaných stravovacích zařízení, vyvolaná zákonem č. 65/2017 Sb. stále poněkud proměňuje. Posuny v názorech a postojích uživatelů i provozovatelů by měla (byť na menším vzorku než u klasického sociologického šetření) dokumentovat praktická část této práce.

Vývoj počtu založených a zrušených restaurací v ČR:

Rok	Počet založených	Počet zrušených	Celkový počet
2010	1214	139	10.293
2011	1114	152	11.174
2012	1231	147	12.103
2013	1193	158	13.075
2014	1450	187	14.178
2015	1497	239	15.517
2016	2471	291	17.506
2017	2050	386	19.364
2018	1613	457	20.733
2019*	481	194	21.072

Tabulka 2, zdroj: Bisnode, online: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/bisnode-pocet-restauraci-v-cr-se-za-devet-let-zdvojnasil/1767142>

Praktická část

5. Dotazníkové šetření

5.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické části je zjistit pozitivní či negativní dopady tzv. protikuřáckého zákona (č. 65/2017 Sb.), který značným způsobem ovlivnil chování jak návštěvníků restauračních zařízení, tak podnikatelů.

5.2 Použitá metoda výzkumu

V rámci vypracování praktické části jsem využil metody dotazníkového šetření, kdy je možné shromáždit větší množství dat s méně podrobnými informacemi. Tyto informace mohou být aplikovány na širší okruh lidí. Jako nejvhodnější pro účely průzkumu se ukázal standardizovaný dotazník. Tento typ dotazníku má pevně danou strukturu – pevně daný seznam otázek, na které respondenti odpovídají pevně danými odpověďmi - ano/ne/nevím x velmi pravděpodobně/ pravděpodobně/ nepravděpodobně/ velmi nepravděpodobně; nebo si vybírají z nabízených možností. Výhoda tohoto typu je, že data z těchto dotazníků mohou být snadno sečtena a porovnána. Nevýhoda standardizovaného dotazníku je omezený rozsah platnosti odpovědí.³⁷

Mezi výhody dotazníkového šetření obecně patří především nízká časová a finanční náročnost. Výzkum může být prováděn i malým počtem výzkumníků, přesto však umožní získání dat i od velkého množství lidí. Pro respondenty je důležitá relativně vysoká míra anonymity a časová nenáročnost.

Nevýhodou dotazníků je možnost vysokého zkreslení ze strany respondentů. Respondenti sdělují pouze svůj individuální pohled na danou situaci (např. na své chování), mohou se

³⁷GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. Sociologie. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013, s. 63. ISBN 978-80-257-0807-1.

pokusit vykreslit se v lepším světle či na otázky odpovědět lživě. Přesnost šetření se tak poněkud snižuje.³⁸

Pomocí relevantně kladených otázek jsem zjišťoval, jak zákonem daná ustanovení ovlivňují názory, postoje i chování dotazovaných a jaký má v jejich životě zákon reálný dopad.

5.3 Popis zkoumaného vzorku

Vybrání správného vzorku pro dotazníkový výzkum není jednoduché. Agentury, které se zabývají průzkumem veřejného mínění (druh sociologického výzkumu, jehož cílem je zjistit rozložení určitých názorů v populaci či konkrétní části společnosti), používají tzv. reprezentativní vzorek. Jeho výběr je dán různými parametry a je poměrně složitý. Pro potřeby mého výzkumu, který si neklade za cíl výsledky nějak generalizovat, jsem použil tzv. metodu pohodlného vzorkování. Vzorek se shání podle ochoty dotazovaných, to znamená, že ve skupině dotazovaných je každý, kdo je ochotný zúčastnit se dotazníkového šetření. Taková metoda výběru vzorku se používá často právě při výzkumu sociálních skupin.

Zkoumaný vzorek byl rozdělen na dvě části: a) návštěvníci restauračních zařízení b) podnikatelé/majitelé. Každá ze skupin odpovídala na jiné otázky. U návštěvníků byl dán důraz spíše na změnu jejich návyků a preferencí v souvislosti s navštěvováním restauračních zařízení. U majitelů zařízení otázky směřovaly spíše k případným změnám v jejich podnikatelské činnosti.

Do analýzy bylo zahrnuto celkem 433 respondentů (340 návštěvníků a 93 majitelů), dotazník byl rozesílán prostřednictvím sociálních sítí a elektronickou poštou.

³⁸GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. Sociologie. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013, s. 64. ISBN 978-80-257-0807-1.

5.4 Administrace a vyhodnocení dotazníků

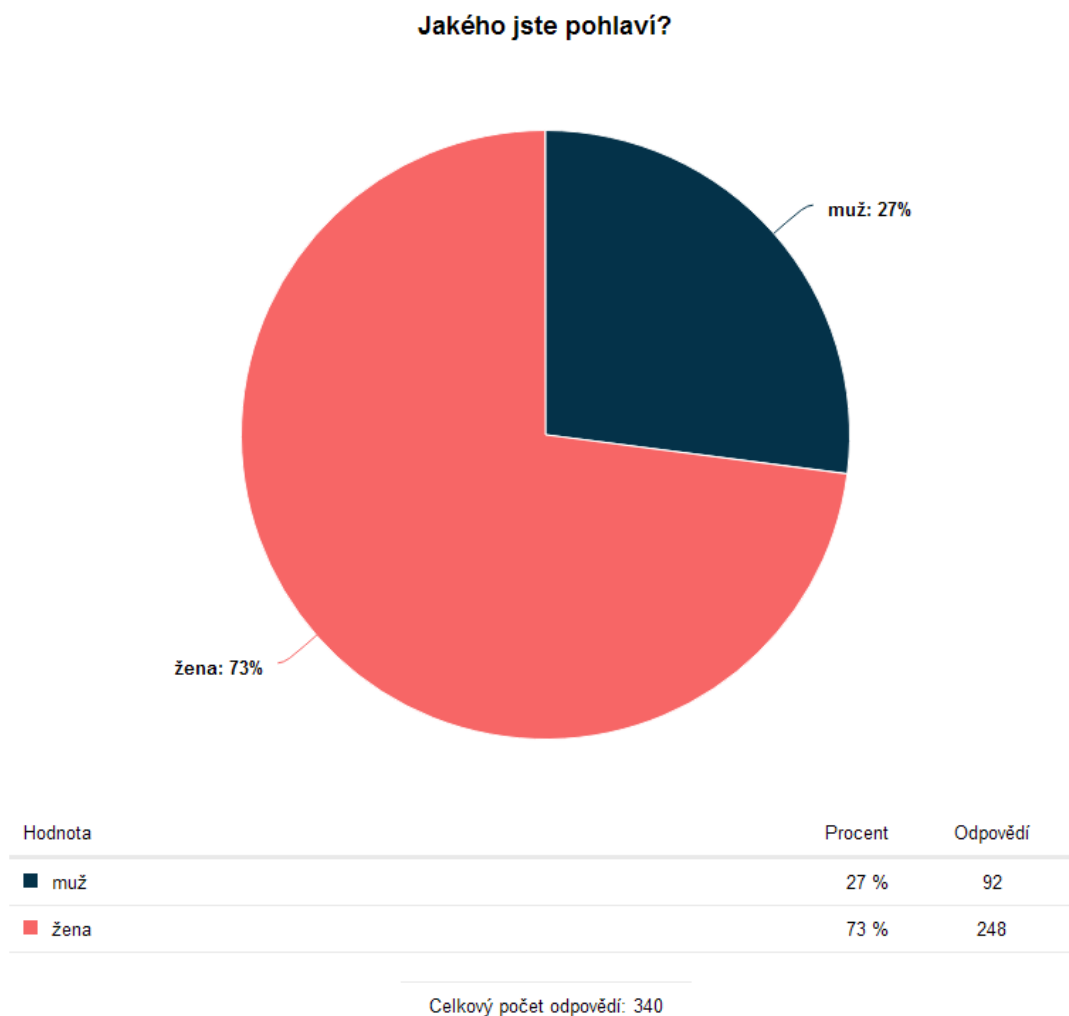
Data z dotazníků lze zpracovat různými způsoby. Tou nejjednodušší cestou je využití analytických nástrojů, které jsou k dispozici přímo v online nástrojích pro tvorbu dotazníků. Tyto platformy umožňují nejen dotazník vytvořit a zkompletovat odpovědi od respondentů, ale zpravidla pokrýt potřebu analýzy. Výstupy jsou samozřejmě online a dají se v různých formátech rovnou stáhnout do počítače.

Získáme tak poměrně snadno analýzu četností, jak v absolutní, tak v relativní (procentní) hodnotě. Výsledky lze pak zobrazit v tabulkách, ve sloupcových nebo koláčových grafech. Velkou výhodou těchto analytických nástrojů implementovaných přímo do dotazníkové platformy je, že analýza je rovnou propojena s dotazníky, to znamená, že odpadá nutnost úpravy dat pro nějaký software.

V případě mého průzkumu jsem použil systému Click4survey.cz.

5.5 Výsledky dotazníkového šetření – návštěvníci

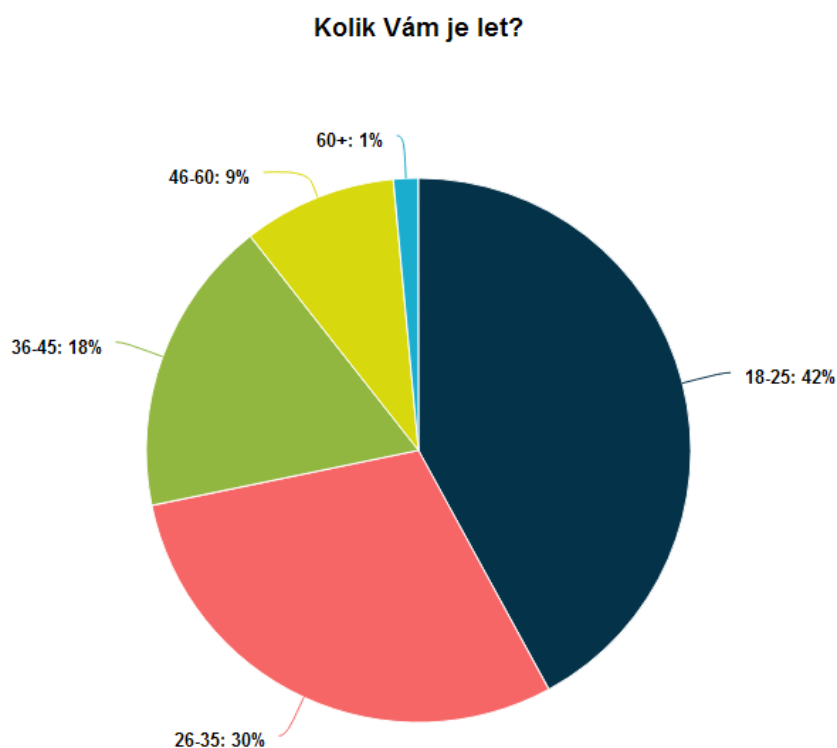
Otázka č. 1

Obrázek 1 – Pohlaví, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Celkově mi na dotazník odpovědělo 340 respondentů, z toho 92 mužů a 248 žen.

Otázka č. 2

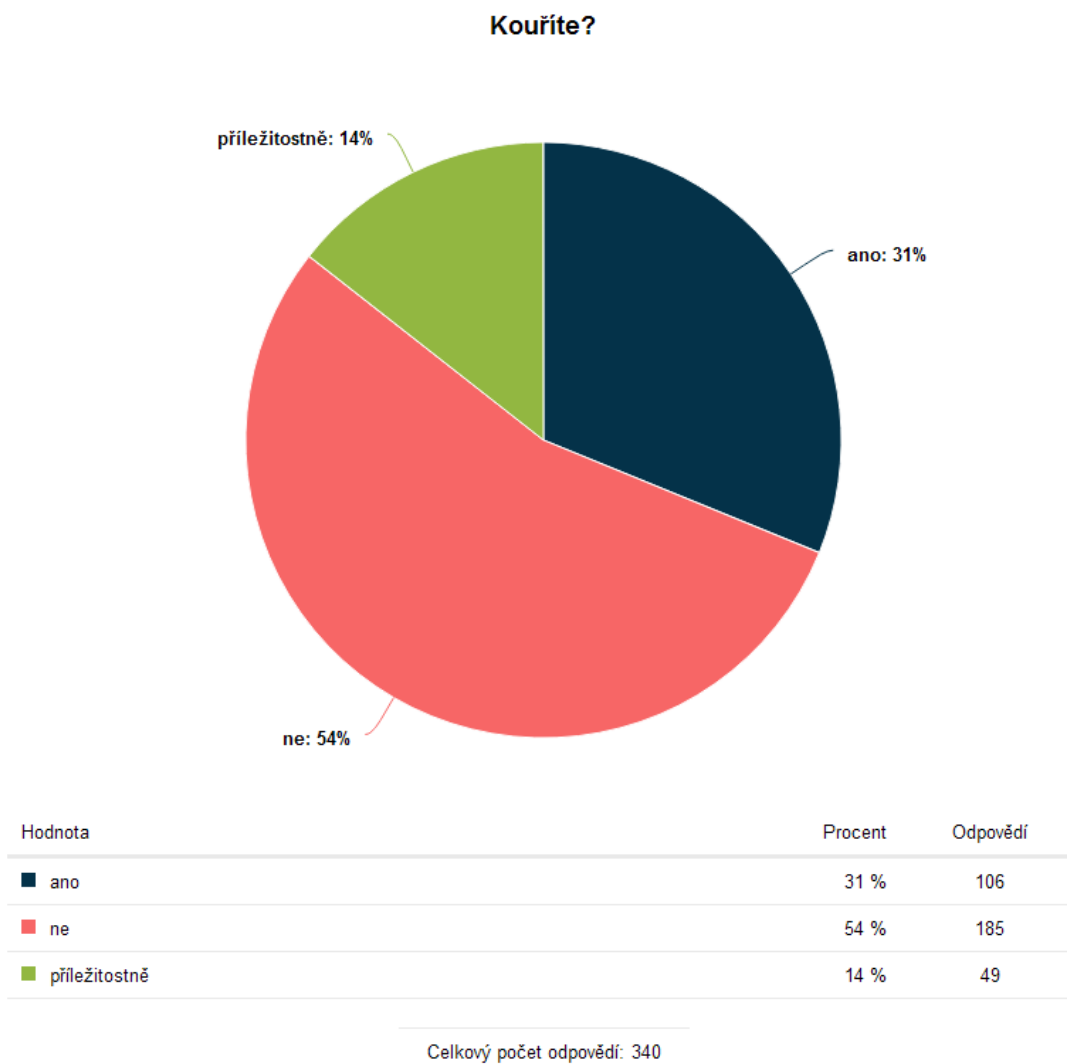
Hodnota	Procent	Odpovědi
18-25	42 %	143
26-35	30 %	101
36-45	18 %	60
46-60	9 %	31
60+	1 %	5

Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 2 - Věk, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Ve věkovém složení skupiny respondentů převažovala skupina 18 – 35 let (téměř tři čtvrtiny). Souvisí to jednak s preferencemi trávení volného času, pak také se způsobem distribuce dotazníku (vyšší četnost přítomnosti na sociálních sítích).

Otázka č. 3

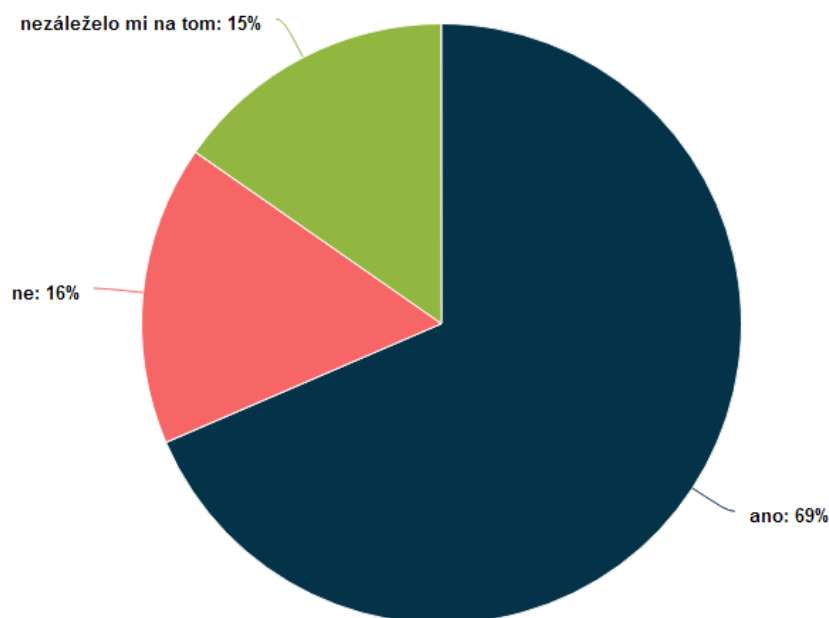
Obrázek 3 - Kouříte?, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Skutečnost, že více než polovina respondentů jsou nekuřáci, zhruba třetina dotazovaných kuřáci a 14 % kouří příležitostně, v podstatě odpovídá údajům, které publikoval Státní zdravotní ústav³⁹ (hodnoty za rok 2018, vydáno 2019): 28,5 % kuřáků, 71,5 % nekuřáků a 7,4 % příležitostných kuřáků.

³⁹ CSÉMY, Ladislav, Zuzana DVOŘÁKOVÁ, Alena FIALOVÁ, Miloslav KODL a Miroslava SKÝVOVÁ. Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2018. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2019. 40 s.

Otázka č. 4

Vadilo Vám pasivní kouření v uzavřených prostorech?

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ ano	69 %	233
■ ne	16 %	55
■ nezáleželo mi na tom	15 %	52

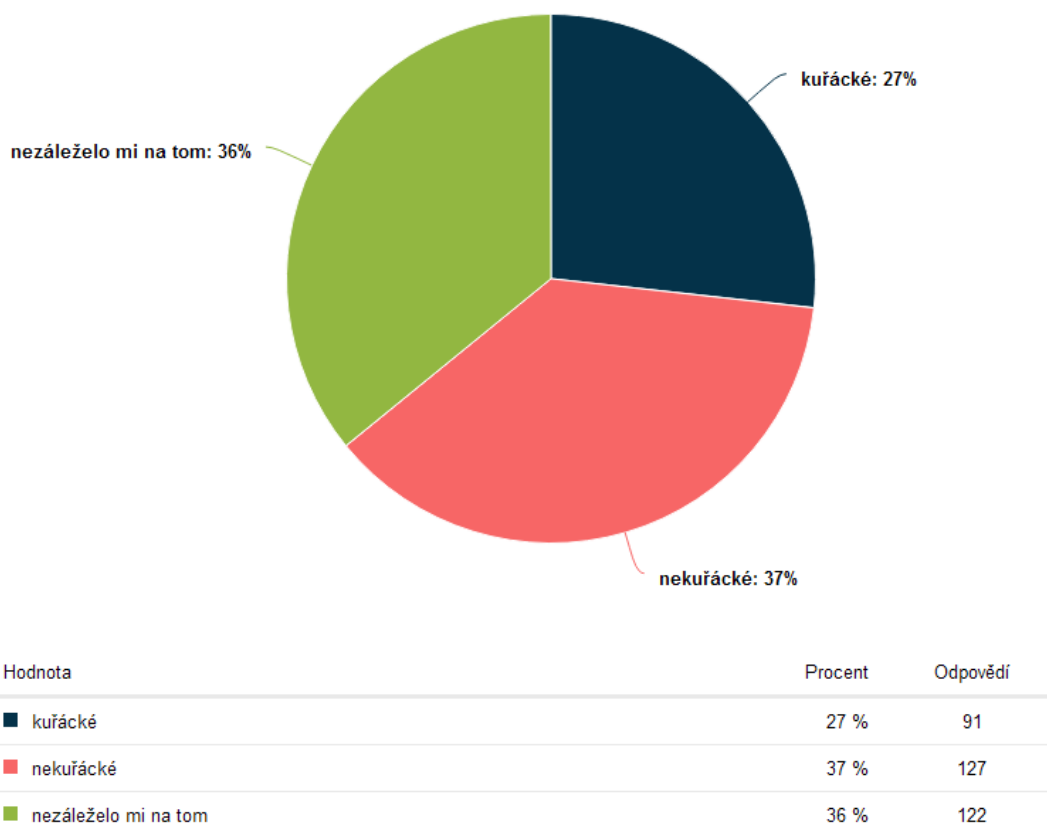
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 4 - Pasivní kouření, zdroj <https://www.click4survey.cz/>

To, že více jak dvěma třetinám respondentů vadilo pasivní kouření, ukazuje, že dopady protikuřáckého zákona nebyly (alespoň pro tuto skupinu) prakticky žádné, naopak tato část respondentů změnu přivítala.

Otázka č. 5

Navštěvoval jste více kuřácké či nekuřácké podniky před nabytím účinnosti zákona?

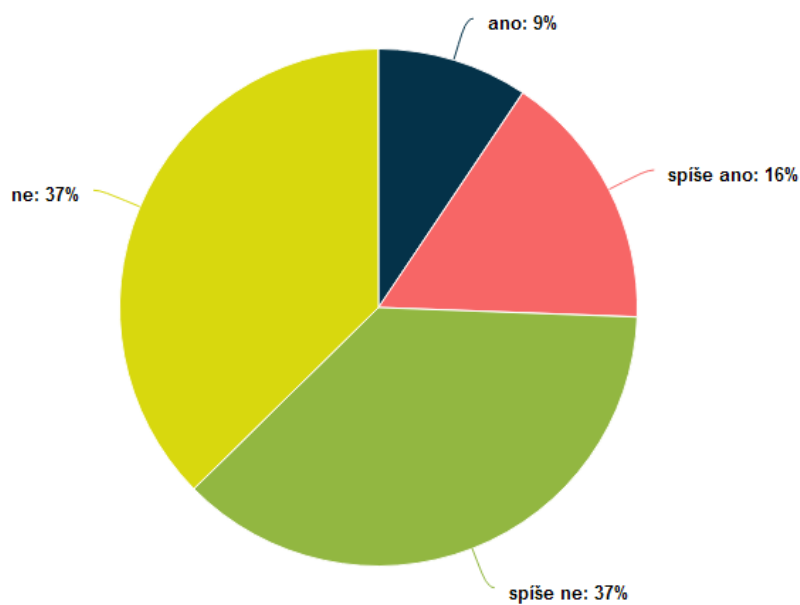
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 5 - Podniky, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Odpovědi na tuto otázku se rozdělily téměř rovnoměrně, nekuřáckým prostorám dávalo přednost 37 % respondentů, 36 % respondentů kouření v restauračních prostorách akceptovalo a necelá třetina dotazovaných vyhledávala prostředí kuřácké.

Otázka č. 6

Začal/a jste po zavedení „protikuřáckého zákona“ více navštěvovat restaurační zařízení?

Hodnota	Procent	Odpovědi
ano	9 %	32
spíše ano	16 %	55
spíše ne	37 %	126
ne	37 %	127

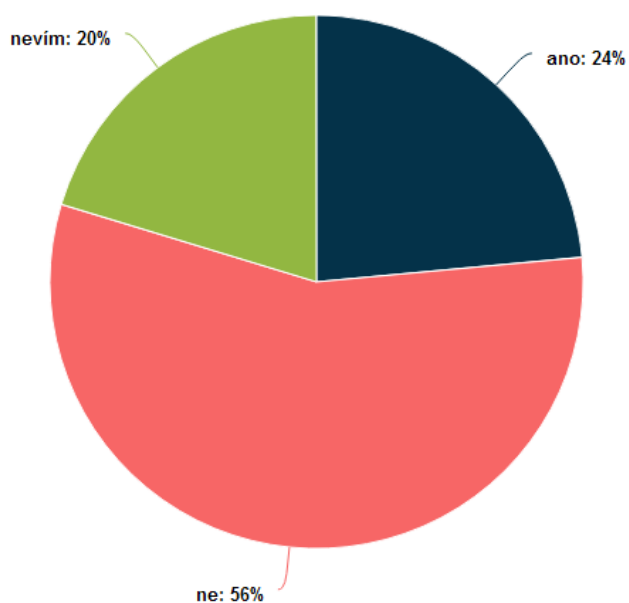
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 6 - Návštěvnost, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Odpovědi respondentů na tuto otázku ukazují, že 74 % dotazovaných nezměnilo četnost svých návštěv restauračních zařízení. Dá se usuzovat, že zbylá čtvrtina dotazovaných uvítala čistotu prostředí a navštívila restauraci častěji.

Otázka č. 7

Domníváte se, že je správné, aby stát zasahoval podnikatelům do jejich svobody v podnikání?

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ ano	24 %	80
■ ne	56 %	191
■ nevím	20 %	69

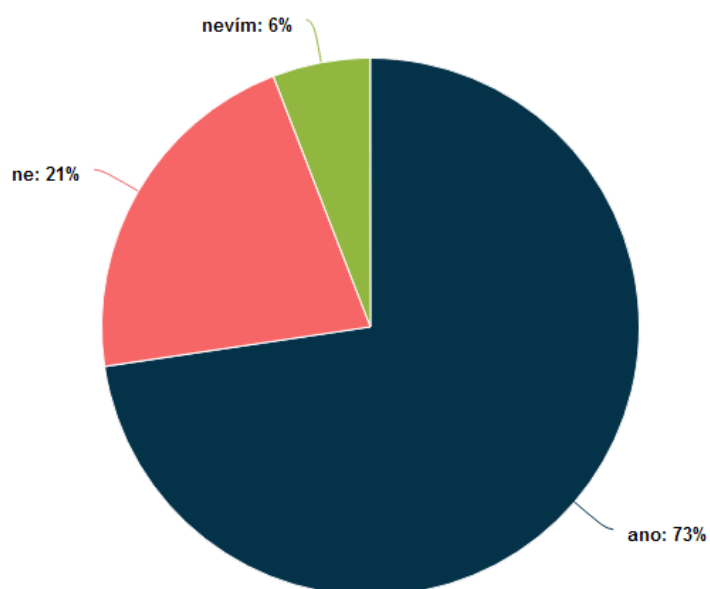
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 7 - Svoboda v podnikání, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou zajímavé především ve srovnání s předchozími údaji. Na jedné straně velká většina dotazovaných preferuje nekuřácké prostředí (69 % v otázce č. 4), na straně druhé nadpoloviční většina podporuje možnost svobodného rozhodnutí podnikatele – majitele restauračního zařízení, jak svůj podnik koncipovat.

Otázka č. 8

Myslíte si, že by si měl podnikatel sám rozhodnout, zda jeho podnik bude kuřácký či nekuřácký?

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ ano	73 %	247
■ ne	21 %	73
■ nevím	6 %	20

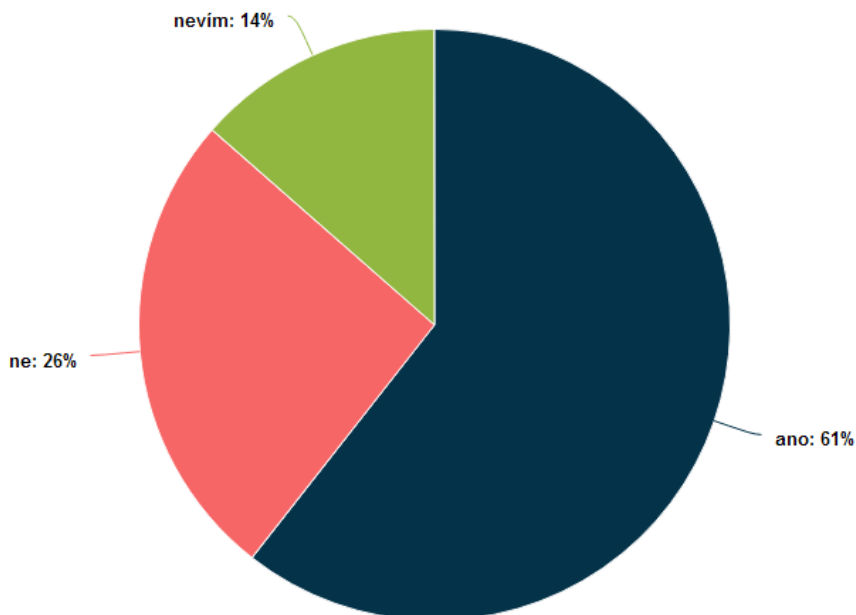
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 8 - Podnikatel, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Tato otázka přímo navazuje na předchozí a odpovědi respondentů jsou tentokrát ještě výrazněji souhlasné s možností svobodného rozhodnutí majitele restauračního zařízení, jak bude jeho podnik vypadat.

Otázka č. 9

Jste pro zavedení oddělených kuřáren v restauračních zařízeních?

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ ano	61 %	206
■ ne	26 %	88
■ nevím	14 %	46

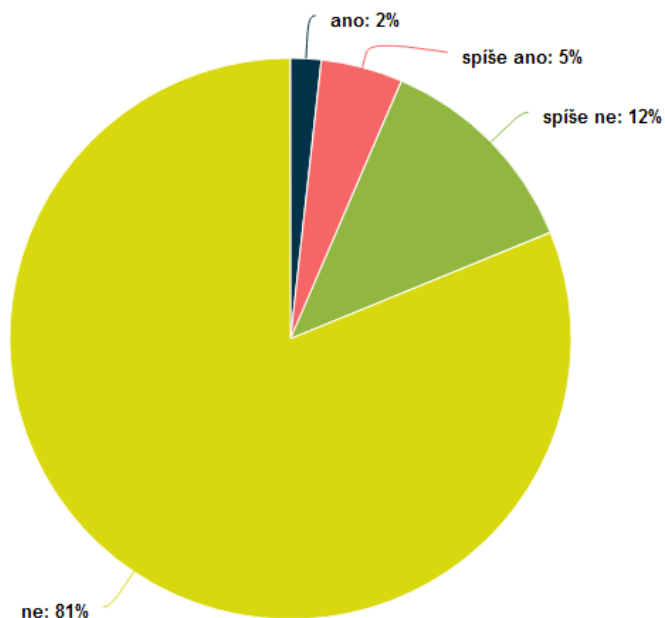
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 9 - Kuřárny, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Oddělené prostory vyhrazené pro kouření (kuřárny) by uvítalo 61 % dotazovaných. Část kladných odpovědí je pravděpodobně ze strany respondentů kuřáků (31 % - otázka č. 3), další část tvoří tolerantní nekuřáci. Pozoruhodné je, že 26 % tázaných si kuřárny nepřeje, což naopak vypovídá o určité míře intolerance nekuřáků (oddělená kuřárna by měla být koncipována tak, aby nekuřáky neprosto neobtěžovala).

Otázka č. 10

Bylo pro Vás zavedení zákona impulsem proto, abyste přestal/a kouřit?

Hodnota	Procent	Odpovědi
ano	2 %	6
spíše ano	5 %	16
spíše ne	12 %	42
ne	81 %	276

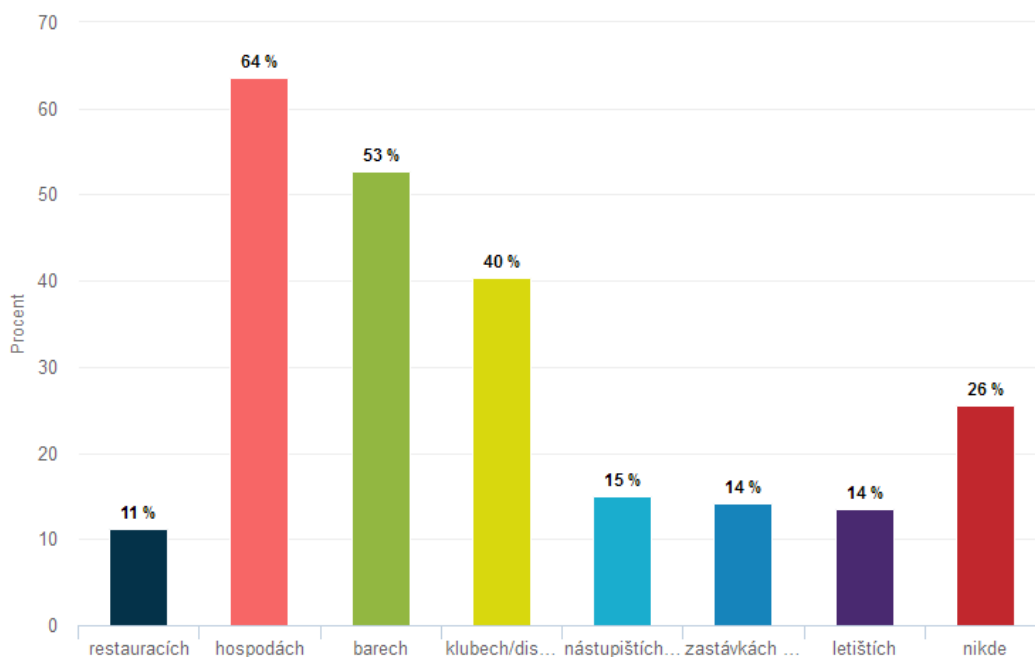
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 10 - STOP kouření, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Z odpovědí na tuto otázku je zjevné, že pro valnou většinu respondentů (93 %) neznamenal restriktce v podobě protikuřáckého zákona impulz k tomu, aby přestali kouřit.

Otázka č. 11

Povolil bych kouření alespoň částečně v:

Hodnota	Procent	Odpovědi
restauracích	11 %	38
hospodách	64 %	216
barech	53 %	179
klubech/diskotékách	40 %	137
nástupištích (vlaky)	15 %	51
zastávkách (MHD)	14 %	48
letišťích	14 %	46
nikde	26 %	87

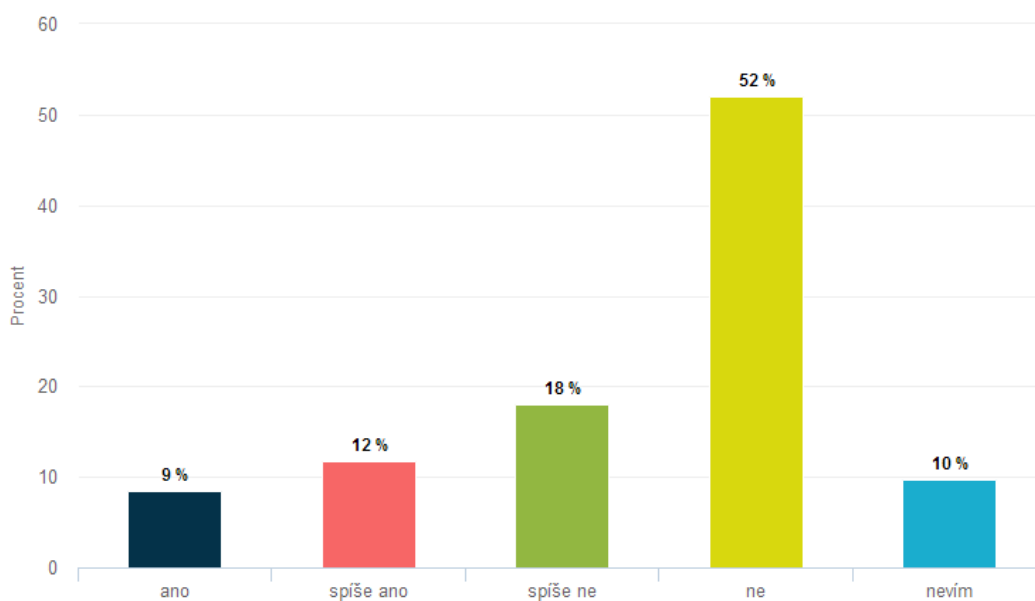
Celkový počet odpovědí: 340

Obrázek 11 - Povolení kouření, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

V této otázce odpovídali respondenti na to, kde by tolerovali možnost kouření (s možností více odpovědí). V největší míře to bylo právě v restauračních zařízeních, barech a klubech. Zdaleka nejvíce dotazovaných připouští možnost kouření v hospodách. Zde je vidět, že rozlišují mezi restaurací (především jako stravovací zařízení) a hospodou (představa spíše pivnice, zejména v malých městech a vesnicích).

Otázka č. 12

Dáváte nyní (od doby zákazu kouření v restauracích a ostatních zařízeních) přednost pořádáním společenských akcí (např. oslavy narozenin) v soukromém prostředí?

Hodnota	Procent	Odpovědi
ano	9 %	29
spíše ano	12 %	40
spíše ne	18 %	61
ne	52 %	177
nevím	10 %	33

Celkový počet odpovědí: 340

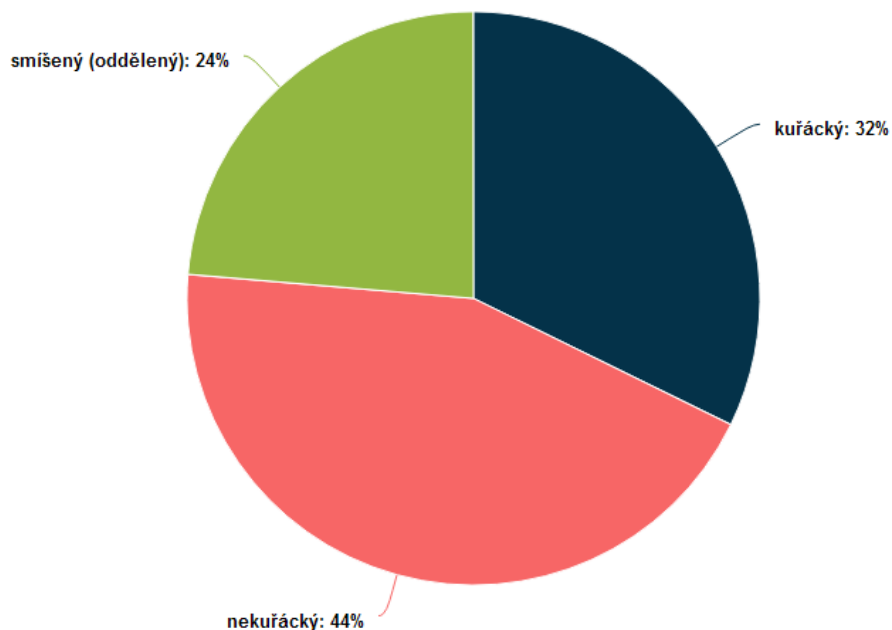
Obrázek 12 - Prostředí, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Tato otázka směřovala ke zjištění, zda respondenti změnili své návyky a začali dávat přednost pořádání společenských akcí v soukromém prostředí (s větší možností svobody chování). Z odpovědí vyplývá, že tomu tak z velké míry není. Pouze pětina dotazovaných (21 %) dává přednost soukromému prostředí.

5.6 Výsledky dotazníkového šetření – podnikatelé

Otázka č. 1

Jak byl Váš podnik koncipován před zavedením zákona?

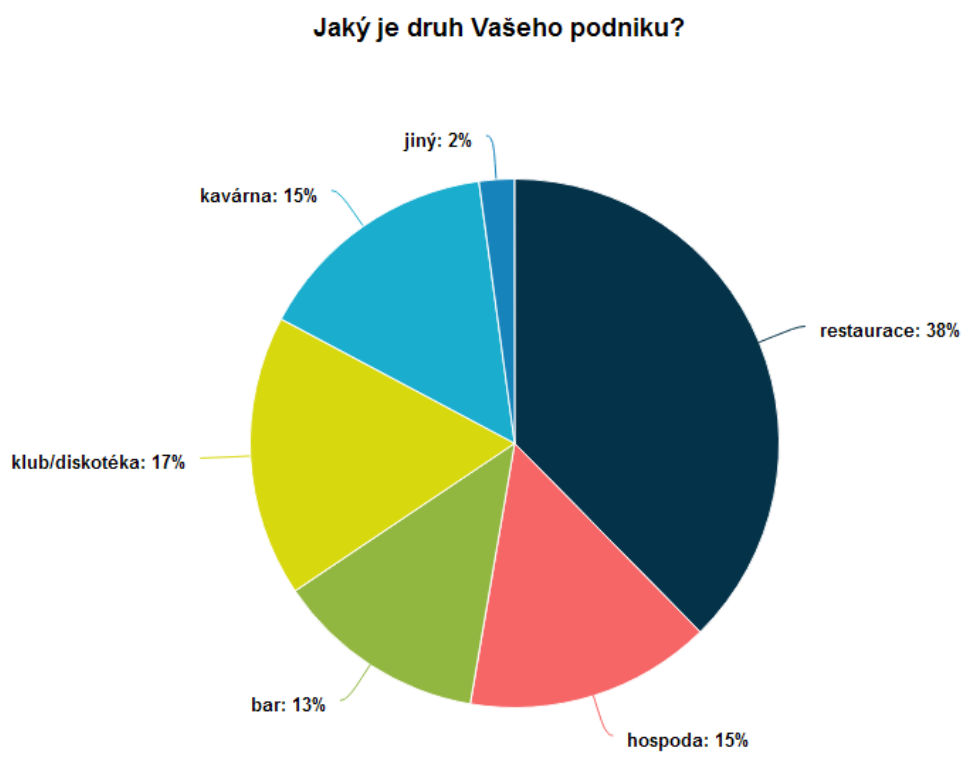
Hodnota	Procent	Odpovědi
■ kuřácký	32 %	30
■ nekuřácký	44 %	41
■ smíšený (oddělený)	24 %	22

Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 13 - Podnik, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Odpovědi ukázaly, že již před zavedením zákona byla převaha nekuřáckých podniků (i když ne výrazná). To ukazuje, že řada majitelů vycházela vstříc návštěvníkům preferujícím zdravý životní styl. Existence 32 % kuřáckých podniků naopak znamená, že jejich majitelé museli učinit výrazné změny ve svém podnikání.

Otázka č. 2

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ restaurace	38 %	35
■ hospoda	15 %	14
■ bar	13 %	12
■ klub/diskotéka	17 %	16
■ kavárna	15 %	14
■ jiný	2 %	2

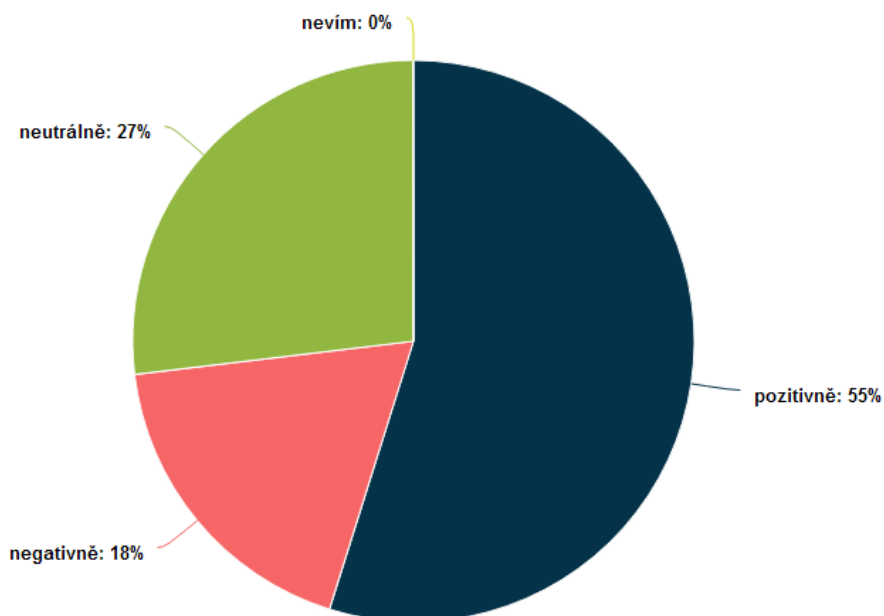
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 14 - Druh podniku, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

S menší převahou byli mezi dotazovanými majitelé restaurací, u ostatních druhů podniků bylo zastoupení zhruba rovnoměrné.

Otázka č. 3

Jak jste přijal/a změnu v zákoně Vy osobně?

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ pozitivně	55 %	51
■ negativně	18 %	17
■ neutrálně	27 %	25
■ nevím	0 %	0

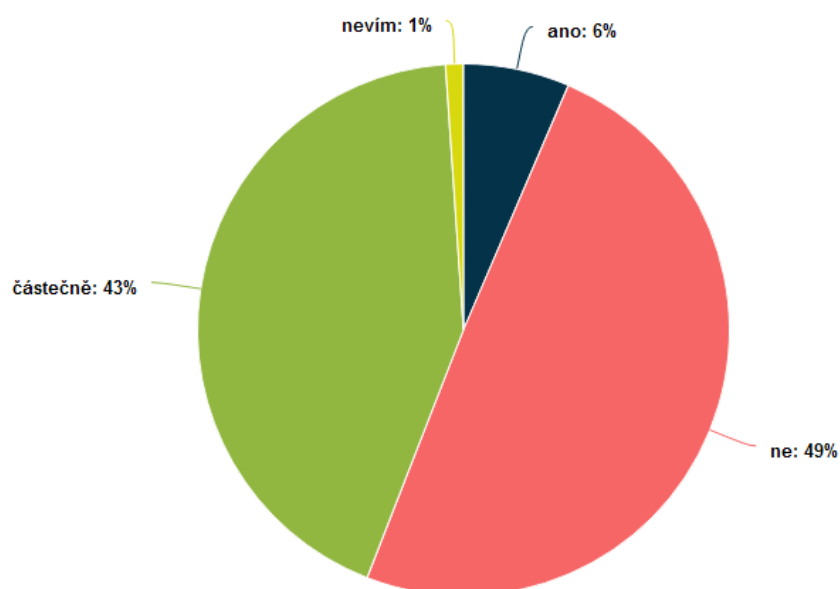
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 15 - Osobní pohled, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Zavedení plošného zákazu kouření v restauračních zařízeních přijala pozitivně nadpoloviční většina respondentů. To možná napovídá, že majitelé vnímají změny preferencí návštěvníků a mohou případně počítat i se změnou klientely hostů (v tomto případě zřejmě solventnějších).

Otázka č. 4

Měl by mít stát právo zasahovat majiteli do jeho podnikatelského záměru či nikoliv?

Hodnota	Procent	Odpovědi
ano	6 %	6
ne	49 %	46
částečně	43 %	40
nevím	1 %	1

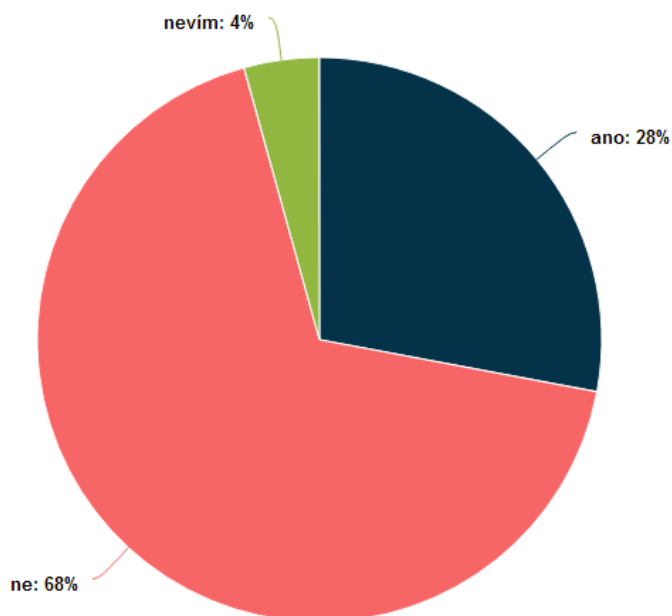
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 16 - Právo v podnikání, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Odpovědi na tuto otázku jsou poměrně vyrovnané, téměř polovina respondentů nesouhlasí s jakýmkoli zásahy do podnikatelských záměrů majitele restauračního zařízení, ale na druhou stranu celých 43 % částečnou regulaci připouští.

Otázka č. 5

Mělo na Vás zavedení protikuřáckého zákona nějaký finanční dopad?

Hodnota	Procent	Odpovědi
■ ano	28 %	26
■ ne	68 %	63
■ nevím	4 %	4

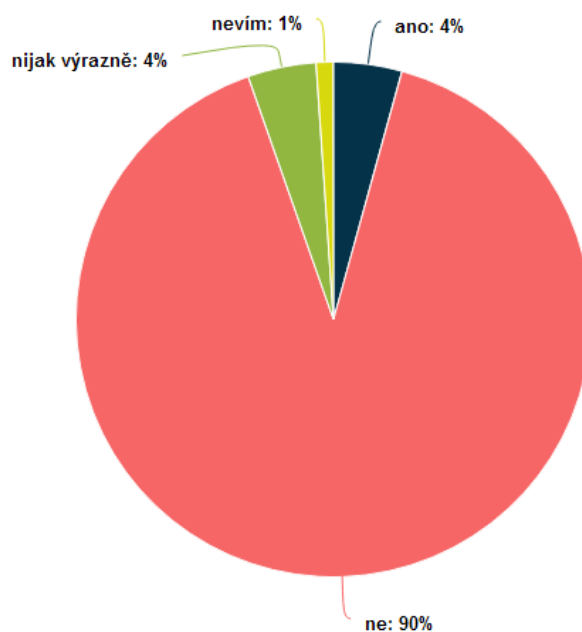
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 17 - Finanční dopad, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Finanční dopady související se zavedením protikuřáckého zákona nepocítila velká většina majitelů (68 %), pouze cca třetina změnu pocítila. V tomto případě lze uvažovat o dvou hlavních druzích finančního dopadu: snížení počtu hostů na jedné straně, investice spojené s vybudováním venkovních prostor pro kuřáky (zahrádky, venkovní sezení, teplomety apod.). Tyto konkrétní důvody nebyly součástí dotazníkového šetření, a proto jsou to úvahy spekulativní.

Otázka č. 6

Přemýšlel/a jste i o zavření Vašeho zařízení?

Hodnota	Procent	Odpovědí
■ ano	4 %	4
■ ne	90 %	84
■ nijak výrazně	4 %	4
■ nevím	1 %	1

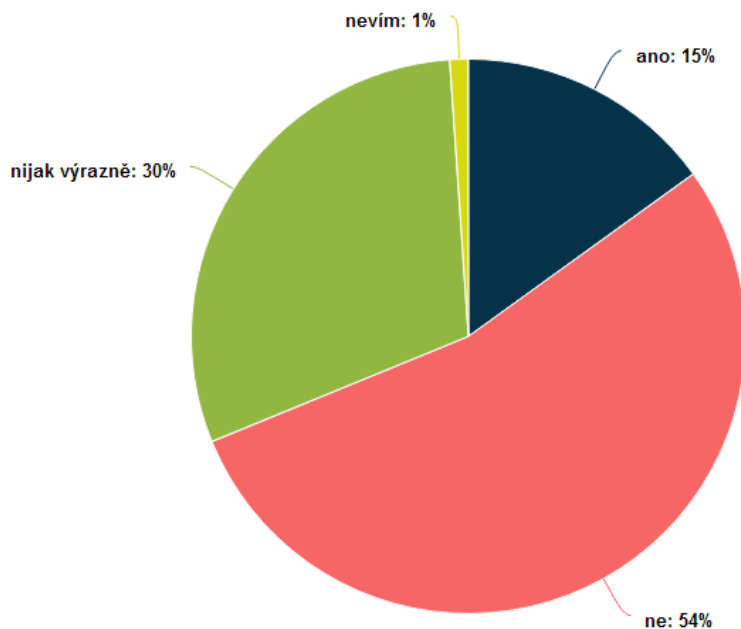
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 18 - Uzavření, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Naprostá většina majitelů neuvažovala o zavření svého podniku a z toho vyplývá jednoznačná vůle pokračovat v podnikání v oblasti pohostinství i v prostředí přísnějších pravidel.

Otázka č. 7

Změnilo se složení klientely Vašeho podniku po zavedení zákona?

Hodnota	Procent	Odpovědi
ano	15 %	14
ne	54 %	50
nijak výrazně	30 %	28
nevím	1 %	1

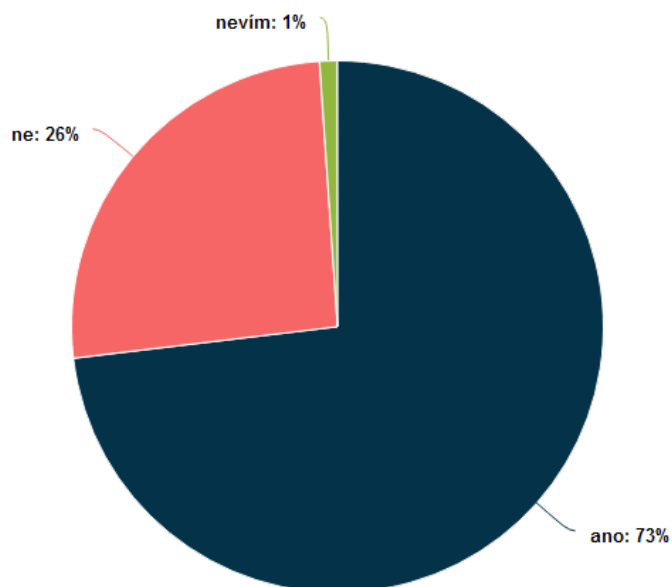
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 19 - Klientela, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Odpovědi na tuto otázku ukazují, že k výrazným změnám ve složení návštěvníků pohostinského (či jiného) zařízení nedošlo. Souhlasí to i s výsledky odpovědí na otázku č. 1 (44 % nekuřáckých podniků před zavedením zákona) i č. 2 (nejvíc respondentů bylo z řad majitelů restaurací) – již před zavedení zákona bylo dost návštěvníků zvyklých navštěvovat nekuřácké restaurace.

Otázka č. 8

Připravil/a jste nějaký náhradní prostor pro kuřáky? (zahrádka, venkovní židle, popelník před vchodem?)

Hodnota	Procent	Odpovědi
ano	73 %	68
ne	26 %	24
nevím	1 %	1

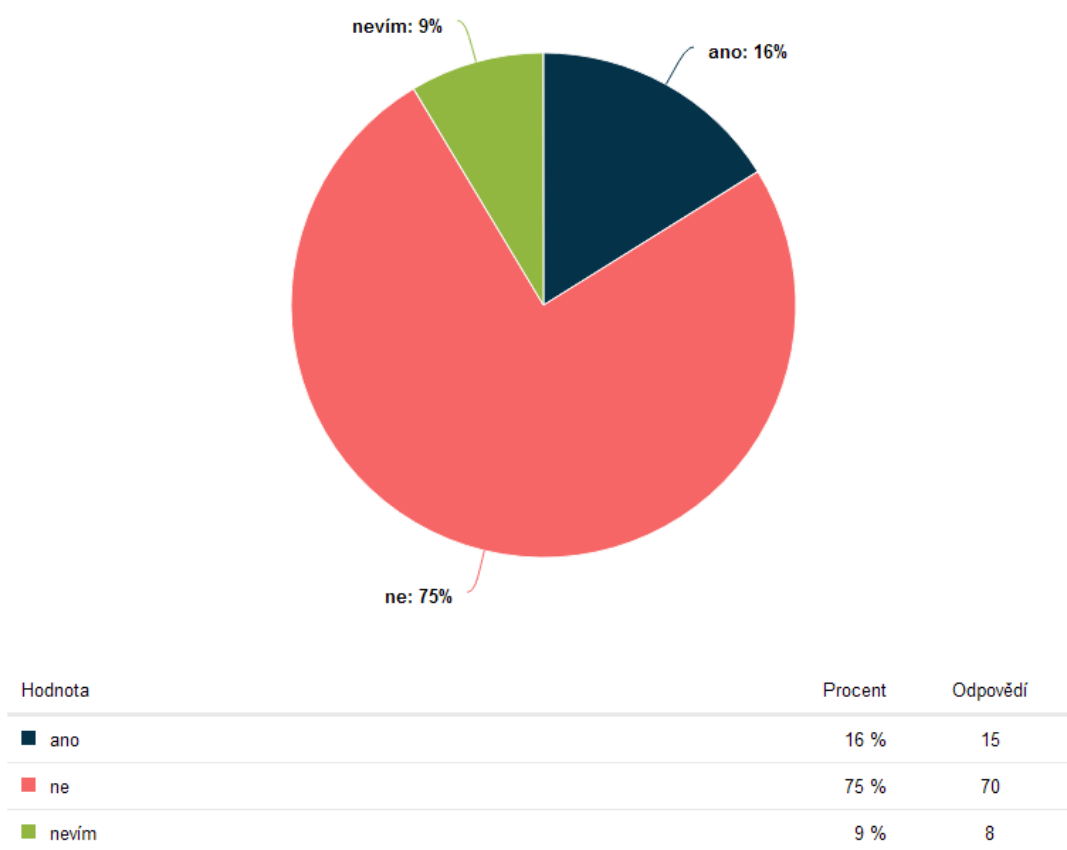
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 20 - Prostor, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Téměř tři čtvrtiny majitelů řešili zákaz kouření alternativním místem pro kuřáky. Souvisí to i s majitelovou znalostí své klientely (viz otázka č. 7), zda je více či méně kuřácká a zda se tedy vyplatí investovat do opatření, které hosty v daném podniku udrží.

Otázka č. 9

Zaznamenal/a jste za dobu účinnosti „protikuřáckého zákona“ nějakou kontrolu?

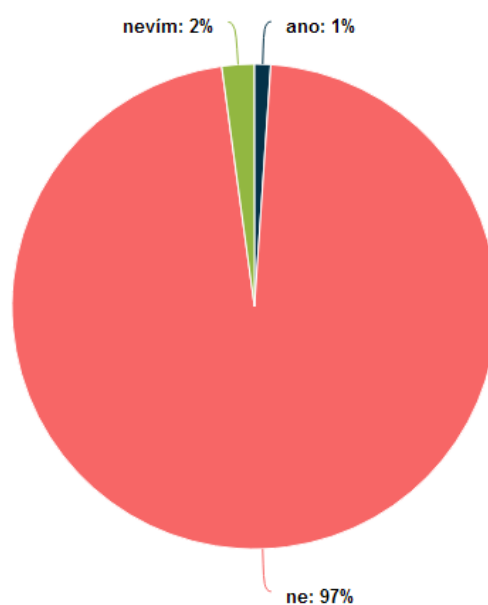
Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 21 - Kontrola, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Podle údajů z kapitoly 4.3.2 (tabulka počty vykonaných kontrol 2019) a 5.2 (tabulka počtu restauračních zařízení) se dá vyvodit, že kontroly byly prováděny cca u 6 % zařízení. Z výsledků odpovědí respondentů plyne, že byli kontrolováni nadprůměrně. To znamená, že kontrolní činnost příslušných orgánů je řádně prováděna.

Otázka č. 10

Týkalo se Vás v souvislosti s kontrolou nějaké represivní opatření (pokuta, správní řízení, atd.?)

Hodnota	Procent	Odpovědí
■ ano	1 %	1
■ ne	97 %	90
■ nevím	2 %	2

Celkový počet odpovědí: 93

Obrázek 22 - Represivní opatření, zdroj: <https://www.click4survey.cz/>

Přes vyšší četnost kontrol (viz otázka č. 9) se sankce týkaly pouze 1 % respondentů. Znamená to tedy, že majitelé ve vlastním zájmu ustanovení daná zákonem dodržují.

5.7 Shrnutí dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření v praktické části práce nemělo za cíl nějaký sociologický průzkum, ale spíše ukázat, jakým způsobem se mohou údaje, týkající se určité situace, zjišťovat. Proto také výsledky nelze nějak generalizovat.

Ve skupině respondentů – návštěvníků převažovala věková skupina do 35 let. Třetina z nich jsou kuřáci. Přesto však pouze 16% celé skupiny kouření v uzavřených prostorách nevadilo. Znamená to, že tedy vadí i části kuřáků, kteří by akceptovali vyčlenění kouření do zvláštních prostor. To potvrzuje i zjištění, že před zavedením protikuřáckého zákona navštěvovali kuřáci právě kuřácké podniky, v současné době by část z nich volila nekuřácké zařízení. Opatření spojená se zavedením zákona dle odpovědí respondentů jejich návštěvy nijak významně neovlivnila, ani nepřesunuli své společenské aktivity do soukromého prostředí. Stejně tak restrikce neovlivnila kuřáky s kouřením přestat. Většina dotazovaných návštěvníků souhlasí s tím, že o koncepci svého podniku by měl rozhodovat sám majitel; již menší část (ale stále nadpoloviční většina) zastává názor, že by stát neměl zasahovat do svobody podnikání. V otázce řešení alternativní možnosti kouření (kuřárny) jsou respondenti tolerantní, většina by byla jak pro zřízení kuřáren, tak pro povolení kouření v určitých typech zařízení (například v hospodách).

Ve skupině respondentů – podnikatelů převažovali majitelé restaurací (38 %), ostatní typy podniků byly zastoupeny rovnoměrně (17 % klub/diskotéka, 15 % hospoda, 15 % kavárna, 13 % bar). Před zavedením zákona (tedy záměrně) bylo 44 % podniků nekuřáckých, 32 % kuřáckých a 24 % smíšených (oddělené prostory). Zavedení protikuřáckého zákona vnímá pozitivně 55 % podnikatelů, neutrálně 27 %, pouze 18 % z nich má postoj negativní. Souvisí to i s tím, jak již bylo řečeno, že 68 % zařízení bylo již nekuřáckých nebo s odděleným kuřáckým prostorem, a tedy nová nařízení je nijak zvlášť nezasáhla. Postoj majitelů zařízení k zasahování státu do soukromého podnikání je zcela rovnoměrně rozložený: 49 % se zásahy nesouhlasí, 49 % částečně či úplně (6 %) regulaci akceptují. Zavedení protikuřáckého zákona znamenalo finanční dopad pro 28 % podnikatelů, což v podstatě odpovídá zastoupení kuřáckých podniků před zavedením zákona (24 %). Naprostá většina respondentů – podnikatelů neuvažovala o zavření svého zařízení (90 %). Nová zákonná ustanovení ani nezměnila skladbu návštěvníků zařízení

(ke změně došlo pouze v 15 % případů). Tři čtvrtiny majitelů pohostinských zařízení řešili zákaz kouření vybudováním alternativního místa pro kuřáky (zahrádky, venkovní židle, popelník před vchodem atd.). Majitelé v 75 % případů nezaznamenali od doby nabytí účinnosti zákona nějakou kontrolu, kontrolováno bylo pouze 16 % respondentů, přičemž pouze 1 % z nich byla udělena nějaká sankce.

Závěr

Bakalářská práce byla obecně zaměřena na dopady legislativního omezení kouření, a problémy s tím spojené, ať už sociální nebo podnikatelské. V dnešní společnosti je moderní nekouřit a od toho se odvíjí i současná situace, kdy prakticky veškeré evropské státy mají tendenci různými legislativními nástroji kuřáky omezovat. Na většině území EU dnes již platí určitá právní opatření, která mají za cíl snížit počet kuřáků a eliminovat tak některá onemocnění s kouřením spojená. Protikuřácký zákon má ve státech EU několik podob, některé státy praktikují model úplného zákazu kouření a jiné zase pouze částečný. V České republice nabyt v roce 2017 účinnosti zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

Od nabytí účinnosti protikuřáckého zákona již uplynula delší doba a lze tedy již nějakým způsobem zhodnotit změny, ke kterým v praxi provozování restauračních a jiných zařízení došlo. Výsledky této práce jsou sice spíše ilustrativní, ale podávají určitý obrázek o současné situaci. V začátcích zavedených změn (zejména v druhé polovině roku 2017) byla situace poněkud vyostřená. Výhrady k protikuřáckému zákonu měli jak samotní kuřáci, tak podnikatelé. Na druhé straně nekuřácká část populace mohla argumentovat řadou faktů (zdravotnických, sociálních i legislativních). Debaty probíhaly v mediálním prostoru, v odborných i zákonodárných kruzích. Po čase se situace uklidnila, návštěvníci i provozovatelé si na změny postupně zvykli a přizpůsobili se jim. K nějakým výrazným ekonomickým změnám v provozu a prosperitě zařízení až na výjimky nedošlo. Stejně tak v oblasti sociální se neprojevíly změny v chování návštěvníků ani jejich preference. Zdá se spíše, že ustanovení protikuřáckého zákona jsou vnímána kladně i z hlediska trendů zdravějšího životního stylu.

Pochopitelně tyto posuny vnímají občané v běžném životě (provozovatelé i uživatelé), ale také zákonodárci. V Poslanecké sněmovně (později i v Senátu) Parlamentu ČR proběhly (a zřejmě nadále budou probíhat) návrhy změn znění zákona č. 65/2017 Sb. na základě zhodnocení podnětů z praxe. Vzhledem k postojům majoritní části populace se však nezdá, že by mohlo dojít k úplnému zrušení protikuřáckého zákona.

Seznam použité literatury

České zdroje

1) CSÉMY, Ladislav, Zuzana DVOŘÁKOVÁ, Alena FIALOVÁ, Miloslav KODL a Miroslava SKÝVOVÁ. Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2018. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2019. 40 s.

2) PEŠEK, Roman a NEČESANÁ, Kateřina. *Kouření, aneb, Závislost na tabáku: rizika, projevy, motivace, léčba*: informační poradenská příručka. 1. vyd. Písek: Arkáda – sociálně psychologické centrum, 2008. 42 s. ISBN 978-80-254-3580-9.

3) PILAŘOVÁ, Lucie. *PROBLEMATIKA ZÁVISLOSTI NA NIKOTINU. Psychiatrie pro praxi*. Březko: SOLEN s.r.o, 2003, (5), 205-206. ISSN 1213-0508.

Zahraniční zdroje

4) GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

5) Smoking in Public Places Investigative Committee: Scrutiny of Smoking in Public Places in London. London: Greater London Authority, 2002. ISBN 1-85261-350-5. Dostupné také z: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/archives/assembly-reports-health-smoking_report.pdf

6) WHO FRAMEWORK CONVENTION ON TOBACCO CONTROL. Ženeva: World Health Organization, 2003, VI. ISBN 92-4-159101-3.

Internetové zdroje

- 7) Aktivní versus pasivní kouření. ULékaře.cz [online]. Praha: uLékaře, 2007, 7.10.2009 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.ulekare.cz/clanek/aktivni-versus-pasivni-koureni-11370>.
- 8) BUBÁK, Zdeněk. Zákaz kouření v restauracích - pravidlo pro vyspělou společnost a ekonomická výhoda. *Finparáda: finance na dlani* [online]. Praha: Scott & Rose, s.r.o, 2001, 24.5.2013 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://finparada.cz/1437-Zakaz-koureni-v-restauracich-soucast-vyspele-ekonomiky.aspx>.
- 9) BUCHTOVÁ, Michaela. Protikuřácký zákon nejčastěji porušovaly podniky na severu Moravy a v Praze. Česká televize: ČT24 [online]. Praha, 1996, 6.8.2019 [cit. 2020]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2888396-protikuracky-zakon-nejcasteji-porusovaly-podniky-na-severu-moravy-a-v-praze>.
- 10) Česko je 23. zemí Evropy, která zvolila úplný zákaz kouření v restauracích. ČT24 [online]. Praha: Česká televize, 1996 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2136165-cesko-je-23-zemi-evropy-ktera-zvolila-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich>.
- 11) England. Smokefree England – all about the smokefree legislation on 1st July 2007 [online]. Dostupné z: <http://www.smokefreeengland.co.uk/smokefreeworld/england/>.
- 12) HENNINGFIELD, Jack, Matthew J. HILTON, Christine ANN ROSE a David T. SWEANOR. Smoking: Tobacco. Encyclopædia Britannica [online]. Chicago, IL: Encyclopædia Britannica, 2019, 5.12.2019 [cit. 2019-11-18]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/smoking-tobacco>.
- 13) HUGHES, Dominic. Smoking and health 50 years on from landmark report. BBC News [online]. Londýn: BBC, [1922], 6.3.2012 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/health-17264442>.

14) CHURCHARD, Claire a Georgina TOWNSHEND. A breath of fresh air: how the smoking ban has changed the pub trade. *The Morning Advertiser* [online]. Broadfield Park, Crawley: William Reed Business Media, [2011], 18.6.2017 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.morningadvertiser.co.uk/Article/2017/06/19/How-the-pub-trade-has-changed-since-the-2007-smoking-ban>.

15) Kdo zákon nedodrží, musí počítat s vysokými pokutami. V rakouských hospodách platí zákaz kouření. *Lidovky* [online]. Praha: MAFRA, a.s, [2008], 1.11.2019 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/kdo-zakon-nedodrzi-musi-pocitat-s-vysokymi-pokutami-v-rakouskych-hospodach-plati-zakaz-koureni.A191031_201913_1_n_zahranici_ele.

16) Legislation by Country Germany. Tobacco control laws [online]. Washington, D.C.: Campaign for Tobacco-Free Kids, 2019 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.tobaccocontrol.org/legislation/country/germany/summary>.

17) Maďarští kuřáci to budou mít těžké. *ČT24* [online]. Praha: Česká televize, 1996, 1.1.2012 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1200510-madarsti-kuraci-budou-mit-tezke>.

18) MIKOLÁŠ, Robert. Rumunsko zakázalo kouření na veřejných prostranstvích i v restauracích. *IRozhlas* [online]. Praha, ©1997-2020, 16.12.2015 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rumunsko-zakazalo-koureni-na-verejnych-prostranstvich-i-v-restauracich-201512161422_mkopp.

19) No Smoking Laws in Germany: The ban on smoking in public places, including bars and restaurants, is now nationwide in Germany. *How to Germany* [online]. Pellingen: Chuck Emerson Media Services, 1998 [cit. 2020]. Dostupné z: <https://www.howto-germany.com/pages/nosmoking.html>.

20) OVAN, Fiona. Spain introduces smoking ban. *The Telegraph* [online]. London: Telegraph Media Group Limited, 2.1.2011 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/spain/8236170/Spain-introduces-smoking-ban.html>.

- 21) Pasivní kouření: wiki. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pasivní_kouření.
- 22) POLOCHOVÁ, Iveta. V Řecku začal platit už třetí zákaz kouření, oba předchozí krachly. *IDnes* [online]. Praha: MAFRA, a.s, 2020, 1.7.2009 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/v-recku-zacal-platit-uz-treti-zakaz-koureni-oba-predchozi-krachly-p92-/zahranicni.asp?c=A090701_153821_zahranicni_ipl.
- 23) PROCTOR, Robert N. The history of the discovery of the cigarette-lungcancer link: evidentiary traditions, corporate denial, global toll. *Tobacco Control*. 2011, 2012(21), 87-91. DOI: 10.1136. Dostupné také z: <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/tobaccocontrol/21/2/87.full.pdf>.
- 24) Protikuřácký zákon přináší hlavně pokuty za chybějící cedule. *Berounský deník* [online]. Beroun: Vltava Labe Media, 2005, 17.1.2020 [cit. 2020]. Dostupné z: <https://berounsky.denik.cz/z-regionu/protikuracky-zakon-prinasi-hlavne-pokuty-za-chybejici-cedule-20200117.html>.
- 25) SELBIE, Duncan. Turning the tide on tobacco: Smoking in England hits a new low: Public health matters. GOV.UK: Public health matters [online]. Londýn: HM Government, 2012, 3.7.2018 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://publichealthmatters.blog.gov.uk/2018/07/03/turning-the-tide-on-tobacco-smoking-in-england-hits-a-new-low/>.
- 26) SHUMOVÁ, Zdeňka. V rámci kontrol dodržování protikuřáckého zákona udělili pražští hygienici v roce 2018 pokuty za 82 tisíc korun. Hygienická stanice hlavního města Prahy [online]. Praha: Hlavní město Praha, 2016, 11.4.2019 [cit. 2020]. Dostupné z: http://www.hygpaha.cz/dokumenty/kontroly-zakona-c--65-2017--o-ochrane-zdravi-pred-skodlivymi-ucinky-navkovych-latek--v-obdobi-od-1--1--2018-do-31--12--2018-4145_4145_161_1.html.
- 27) Tobacco. European Commission [online]. Luxembourg: European Union, 1995 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/health/tobacco/overview_en.

28) TRIGGLE, Nick. Pub smoking ban: 10 charts that show the impact. BBC News [online]. Londýn: BBC, [1922], 1.7.2017 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/health-40444460>

29) Úplný zákaz kouření v restauracích. In: 90' ČT24 [zpravodajství]. Česká televize, 29.5.2017 21:00. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11412378947-90-ct24/217411058130529/obsah/548136-uplny-zakaz-koureni-v-restauracich-historie-protikurackych-omezeni>

30) Zákaz kouření v domácnostech. Lotyšsko chce před cigaretovým dýmem chránit děti. Hospodářské noviny [online]. Praha: Economia, a.s, 1996, 31.5.2015 [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-59978470-zakaz-koureni-v-domacnostech-lotyssko-chce-pred-cigaretovim-dymem-chranit-deti>

Ostatní zdroje

31) Důvodová zpráva k zákonu o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=87&CT1=0>.

32) Zákon č. 65/2017 Sb., Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: Sbírka zákonů 3.3.2017. ISSN 1211-1244.

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Pohlaví, zdroj: https://www.click4survey.cz/	39
Obrázek 2 - Věk, zdroj: https://www.click4survey.cz/	40
Obrázek 3 - Kouříte?, zdroj: https://www.click4survey.cz/	41
Obrázek 4 - Pasivní kouření, zdroj https://www.click4survey.cz/	42
Obrázek 5 - Podniky, zdroj: https://www.click4survey.cz/	43
Obrázek 6 - Návštěvy podniků, zdroj: https://www.click4survey.cz/	44
Obrázek 7 - Svoboda v podnikání, zdroj: https://www.click4survey.cz/	45
Obrázek 8 - Podnikatel, zdroj: https://www.click4survey.cz/	46
Obrázek 9 - Kuřárny, zdroj: https://www.click4survey.cz/	47
Obrázek 10 - STOP kouření, zdroj: https://www.click4survey.cz/	48
Obrázek 11 - Povolení kouření, zdroj: https://www.click4survey.cz/	49
Obrázek 12 - Prostředí, zdroj: https://www.click4survey.cz/	50
Obrázek 13 - Podnik, zdroj: https://www.click4survey.cz/	51
Obrázek 14 - Druh podniku, zdroj: https://www.click4survey.cz/	52
Obrázek 15 - Osobní pohled, zdroj: https://www.click4survey.cz/	53
Obrázek 16 - Právo v podnikání, zdroj: https://www.click4survey.cz/	54
Obrázek 17 - Finanční dopad, zdroj: https://www.click4survey.cz/	55
Obrázek 18 - Uzavření, zdroj: https://www.click4survey.cz/	56
Obrázek 19 - Klientela, zdroj: https://www.click4survey.cz/	57

Obrázek 20 - Prostor, zdroj: https://www.click4survey.cz/	58
Obrázek 21 - Kontrola, zdroj: https://www.click4survey.cz/	59
Obrázek 22 - Represivní opatření, zdroj: https://www.click4survey.cz/	60

Seznam tabulek

Tabulka 1, zdroj: Krajská hygienická stanice Středočeského kraje, online: https://kladensky.denik.cz/z-regionu/protikuracky-zakon-prinasi-hlavne-pokuty-za-chybejici-cedule-20200117.html	31
Tabulka 2, zdroj: Bisnode, online: https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/bisnode-pocet-restauraci-v-cr-se-za-devet-let-zdvojnasil/1767142	35

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jan Petrmichl

Obor: 6202R087 – Evropská hospodářskosprávní studia (Bc. EHS VOŠ)

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Protikuřácký zákon a jeho dopady v praxi

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 55

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 3

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 24

Počet ostatních zdrojů: 2

Vedoucí práce: Doc. JUDr. Brázda Jan, Ph.D.